

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
УРГАНЧ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

ШАҲРИЁРИ ОЛАМ

(Хоразм халқ достони)

Тошкент - 2006

Нашрга тайёрловчи ва сўзбоши муаллифи

проф. Х. Абдуллаев

Масъул муҳаррир: *Г. Холлиева*, филология фақлари

номзоди

Тақризчи: *Н. Мадраҳимова*, филология фақлари

номзоди

УрДУ ижтимоий-гуманитар фақлар Кенгаши томонидан нашрга
тавсия эъланган.

ЭЗГУЛИКНИ КУЙЛОВЧИ ДОСТОН

Туркий халқлар эпосидаги айрим достонлар ягона ёхуд ўзаро яқин эпик манбалар асосида шаклланган бўлиб, узоқ такомил тарихига эга. Бундай достонларга асос бўлган эпик сюжет анча қадимий ва ғоят серқатлам бўлганлиги ҳамда оғзаки анъанада кўпдан яшаб келганлиги сабабли муайян бир халқ ёки географик маконга мансублик доирасидан чикиб, сайёр ва муштарак сюжетга айланиб кетади.

Эртақ ва оғзаки ҳикоятлар шаклида вужудга келиб, кейинчалик достонларга замин бўлган бу сюжет айниқса, ўзбек, қорақалпоқ ва қозоқ халқлари ижодиётида бир неча версия ва вариантларда учрайди. Чунончи, ўзбек эпосидаги «Шаҳриёр», «Соҳибқирон», «Одилхон», «Ойпарча», «Қиронхон», «Дурапшо», «Чорёр», «Қўрақўзойим», қорақалпоқ фольклорида «Шарьяр» номлари билан маълум достонлар шулар жумласидандир.

Қозоқ фольклоридати «Мунлык - Зарлык» достони сюжетининг асосий йўналиши ҳам шу достондаги воқеалар билан жуда ҳамоҳанг. Бу достонларнинг қўлёзма ва босма вариантлари Хоразмда кенг тарқалган бўлиб, халфалар ва қиссахонлар бисотида учрайди. Шундай қўлёзмалардан бири «Гулчеҳра ва Шаҳриёр ҳикояси» деб аталади ва Ўзбекистон ФА Шарқшунослик институтида инв. 5353 \ V рақами остида сақланмоқда. Номмаълум муаллиф томонидан таълиф этилган бу асар Доробшоҳ ва унинг уч нафар хотини саргузаштлари ва ўгли Шаҳриёрнинг ёр излаш, ёвуз кучларга қарши кураши ва уйланиши ва ота-онаси билан дийдор кўришиши воқеаларига бағишланган. Қўлёзма ўртамиёна насталиқ хатида фабрика қоғозига кўчирилган. Кўчирувчи Мулла Оллоҳберган ибн Худойберган. Қўлёзманинг бошланиш қисми йўқолган. Ҳажми 66 varaқ. Формати 16 x 21, 5.

Бизнинг шахсий бисотимиздаги ва нашр қилинаётган ушбу қўлёзма достон ҳам Шаҳриёр ва Гулчеҳра ҳақидаги туркум сюжетлар сирасига киради. «Шаҳриёри Олам» деб аталган бу асар халқ ижодкорлари орасида тарқалган қўлёзма нусха. У Юсуфбек Бобожон ўгли томонидан араб алфавитида кўчирилган. Ҳажми 21 x 15 см. 100 саҳифа. Наср ва назм аралаш, диалоглар шеърий бўлиб, мисралар сони салкам 2000. Мухаммас, ғазал, мустаҳзод намуналари мавжуд. Айрим ғазаллар мактаъсида шоир Толибий номи қайд этилади.

Достон сюжетининг тағ-замини оғзаки ижодда экани шубҳасиздир. Лекин бизгача етиб келган барча версия ва

вариантлар сюжети серкатлам бўлганлиги, уларда кишиларнинг илк ибтидоий қарашлари билан феодализм даврига хос турмуш тарзи лавҳалари қоришиб кетганлиги сабабли дostonнинг яратилган даврини аниқ белгилаш қийин. Шу нарса характерлики, дostonнинг Ўрта Осиё халқлари орасида тарқалиши фақат оғзаки жонли ижро билан чекланмайди. Назаримизда, кўлёмалар оғзаки жараёндаги дoston сюжетининг ёзувдаги ифодаси сифатида шаклланган ва ўз навбатида унинг кенг тарқалишига, айниқса, Хоразм дostonчилигига кўпроқ таъсир кўрсатган. Чунки, биринчидан, дostonнинг Хоразм халқлари ва бахшилари бисотидан топилган кўлёмна нусхаларида Гулчехра образи тўла сақланган бўлиб, унинг саргузаштлари асосий ўрин эгаллайди ва ёзма адабиётнинг баракали таъсири сезилади. Иккинчидан, Хоразм халқ дostonчилари репертуарида яшаб келган дoston вариантларининг сюжети асосан китобий манба воқеалари билан алоқадордир. «Шаҳриёри Олам» ва «Шаҳриёр» дostonлари ҳам шу манбадан кўчирилган бўлиб, оғзаки ижро жараёнида қайта ишланган, қатор эпизод ва образлар қўшилган. Фикримизча, «Қиссаи Гулчехра» китоби ва дoston ягона манба асосида пайдо бўлган. Оғзаки хикоятлар дастлаб халқ ижодкорлари репертуарига ўтиб, сўнгра котиблар ва бадий ижод ихлосмандлари томонидан китобат қилинган. Натijaда босма ва кўлёмна нусхалар дostonчи халқлар орасида кенг тарқалиб, дostonнинг вариантлашувига имкон берган, Айни чоқда унинг иккинчи манбага айланган.

Кўлимиздаги дoston ва бошқа вариантлар тахлили шуни кўрсатадики, улардаги сюжет кўлами дoston вариантларининг ҳаммаси учун типологик бўлиб, айни чоқда композицион бир бутунликни таъминловчи структурал таянч бўлак ҳамдир. Бошқа ички сюжет халқлари, бадий компонентлар, услубий индивидуаллик ва миллий колорит шу сюжет доирасида амал қилади. Бу хусусиятларнинг ифодаси ҳар бир миллий анъана ёхуд эпик регион хоссаларига боғлиқ равишда воқеалар кўлами, баён усули, поэтик белгиларининг ранг – баранглиги ва ўзига хослигида намоён бўлади. Чунончи, вариантларнинг номланиши, қаҳрамонлар исмлари, эпик маконларнинг аталиши, ёзма адабиёт таъсири, эртакона сюжетларнинг тўқимага сингиши турли – тумандир.

Лекин бу ўзига хослик ва локалик қанчалик ёрқин бўлмасин, умумдostonчилик анъаналаридан ташқарига чиқмайди, бош сюжет, конфликт ва образлар моҳиятини ўзгартира олмайди. Буни айниқса, сюжет тўқимаси таркибининг асосий қисмлари

талқинида батафсил кузатиш мумкин. Бундай қисмларни шартли равишда 3 га ажратса бўлади:

1) шоҳнинг кенжа қизга уйланиб, фарзандларнинг туғилиши, кундошлар туҳмати туфайли ёш онанинг ҳайдалиши (туғун ва воқеалар ривожининг илк этапи);

2) фарзандларнинг ўзга эллардаги саргузаштлари (чўлда кийик ва Ҳизрга учрашишлари, бошқалар томонидан тарбияланишлари, боғ ташкил этиб, Булбулигўёни излаш ва мастон айёрлиги келтирган кулфатларни енгиб ўтишлари). Булар воқеа ривожининг кульминациясини вужудга келтиради.

3) фарзандларнинг ўз элига қайтиб, ота – оналари билан қайта топишуви ва туҳматчиларнинг жазоланиши (воқеа ривожининг ечими).

Достоннинг «Шаҳриёри Олам» китобий нусхаси қорақалпоқча «Шарьяр» вариантыга ғоявий мазмун, воқеалар тизмаси, образлар тасвири жиҳатдан энг яқин достондир. Ҳар иккала вариантда ҳам шоҳ Доропшо, унинг фарзандлари Шаҳриёр (Шарияр), Анжум, ўғай ота Шаҳсувор деб аталади, она номининг ўзаги ҳам бир: «Гулчехра - Гулшара». Шу билан бирга уларнинг ҳар бири алоҳида мустақил асар, муайян эпик анъаналар намунаси ҳамдир.

Ёмонликнинг маҳв этилиши, эзгулик ва адолатнинг тантана қилиши, инсон ақли ва матонатининг енгилмаслигини кўрсатиш дoston вариантларининг бош ғояси бўлиб, у феодализм шароитидаги маиший ҳаёт, интригалар аспектида ифодаланади. Бу ғоя ҳар бир халқ яратган дostonда шу халқнинг турмуш тарзи, ижтимоий шароити ва оғзаки поэтик ижоди хусусиятларига боғлиқ ҳолда куйланади.

«Шаҳриёри Олам» халқ китоблари – қиссалари услубида ёзилган. Бу ҳол асарнинг муқаддимасидан хотимасигача қисмларида ёрқин акс этган. Хусусан, воқеалар баёни, диалог – монологлар, шеърӣ парчалар, образлар тасвири ва бошқаларда қиссаларга хос ривоявий услуб («аммо», «бу сўздан сўнг», «айди эрса» ва бошқалар), арабча, форсча ҳамда шевадаги сўзлар («беша», «йулдуз», «бўлуб», «кўб», «этги», «қўюб» каби)ни қўллаш ҳолатлари мавжуд. Биз бугунги китобхонни назарда тутиб, иложи борича матни қисқартмасликка, диний – фангастик мотив ва талқинларни ўз ҳолича қолдиришга, айрим ўринларда эса тушунмиш қийин ёхуд соф шевадаги сўз ҳамда ибораларга изоҳ беришга ҳаракат қилдик. Шеърӣ парчалардаги такрор ёки тушириб қолдирилган мисраларга ҳам даҳл қилмадик. Ниятимиз – китобсевар мухлисларимизни Хоразмдаги маълум ва машҳур

достонларнинг бири билан батафсил таништириш. Зеро, достонда куйланган шахс эрки ва эзгулик ғоялари бугунги кунда ҳам ҳаммамиз учун кўп жиҳатдан ибратли кадрият сифатида фойдалидир.

Достонни нашрга тайёрлашда кўмаклашган ўзбек тилшунослиги кафедраси ўқитувчиси Абдулла Ўрозбоевга миннатдорчилик билдирамыз.

Ҳамдам Абдуллаев,
филология фанлари доктори

Андоғ ривоят қилурларким, Яман вилоятида бир подшоҳ бор эрди. Отиға Доробшоҳ дер эрди. Асли Қаён подшоҳларидин эрди. Бир кеча туруб шаҳарни кезиб юрур эрди. Кўрди: бир уйда уч киз ўлтурубтурур. Бир – бирига сўз айтиб, бири айди: «Агар подшоҳ мани олса, бир арпадан тамоми лашкарининг отиға ем берурман». Яна бири айди: «Агар мани подшоҳ олса, нилуфардин тамоми лашкариға чодир қилур эрдим». Яна бир айди: «Агар подшоҳ мани олса, худо берса, бир ўгул туғор эрдим, боши олтундин ва оёқлари кумушдин». Эrsa подшоҳ жони роҳат қилуб ором олди.

Собир вазир деган бир вазири бор эди. Вазирга кўрган воқеаларини баён қилди. Вазир подшоҳға қараб бир сўз айди:

Эй подшоҳим, бир-бирига сўзласам,
Бу сўзларнинг ҳаргиз гумони бўлмас.
Бирин – бирин сенга аён айласам,
Шубҳа йўқтур, анинг зиёни бўлмас.
Бири онинг Озурбойнинг кизидур,
Икки юзи анинг мисоли гулдур.
Олам ичра якка-ёлғуз ўзидур,
Ҳеч бир пари анга баробар бўлмас.
Бирининг атоси, билинг, Назлбой,
Киприги ўқ анингким, қошлари ёй.
Юзининг нуридир бир парчада ой.
Хуршид аларға баробар бўлмас.
Яна бири шаҳри савдогар дерлар,
Анинг кизи эрур хуршиди ховар.
Юзидин рашк этар ҳур ила пайкар,
Бу дунёда анга баробар бўлмас.
Собир вазир дерлар мани одима,
Бир оҳ урсам фалак ёнар оҳима.
Қодир Мавлом етгай мани додима,
Бир-бир баён қилсам ҳам адо бўлмас.

Андин сўнг вазир бу жавобни подшоҳға айди. Андоғ бўлса, ўзинг совчи бўлғил, ҳар на деса, қабул қилғил, деб вазирга қараб бир сўз айди:

Эй вазирим, мундин борғил, совчи бўл,
Ҳар не деса рози бўл, тут яроғ анинг тўйина.
Одамлар бори йнқулсин, халойиққа жарчиласун,
Лозим ишларни этсун сарф айлаб неча хазина.
От чопғонлар от чопсунлар, созанда соз этсунлар,
Ўлтурубон базм этсунлар
Мол берибон бир-биринна.
Созандагар кирсун соза,

Кўнглумни этсун тоза.
Оламға бўлсун овоза,
Хайрон бўлсун созларина.
Атлас тўшанглар ўртаға,
Мени кўйманглар уятға.
Булбул кўнсин тоза боға,
Хайрон бўлсун гуллар яна.
Доробшоҳ дерлар отима,
Қулоқ солғил фарёдима.
Ҳақ етиргай муродима,
Чеккан бу озорима.

Андин сўнг вазирга дедиким, неча минг дардхаридманд одамлар бида совчи бўлғил, деди. Вазир бир неча одам бида Назлбойнинг қизи Гулсум париға совчи бўлдилар. Ҳар на шоҳ айтиб эрди, ани Назлбойға баён қилди. Назлбой «хуш бўлғой» деб жавоб берди ва айди: «Эй вазир, ҳар на подшоҳға лойиқ бўлса, ани эдинглар», - деди.

Алқисса, вазир подшоҳнинг хизматиға келиб ҳамма сўзларни баён қилди. Анда Доробшоҳ айди: «Сани соҳиби ихтиёр қилдим, ҳаммасини ўзинг бил», - деди. Эрса вазир бир неча ҳушманлар бида кенгаш қилиб, минг ғулом, олтин-кумуш, минг тева лаъл тўкма, минг зар-зевар бида тўн, минг ҳўкуз – шоҳлариға гавҳар осилғон, минг този – бўйунлариға олтин қирға осилғон неча асбоблар муҳайё қилиб, йибордилар. Ўзга моллар бениҳоят турур. Бу тартиб бида етти кеча-кундуз тўй этиб никоҳ қилиб келдилар. Ёқут бирла лаълни кўшдилар. Эрса тонг отди. Муниг айтғон сўзи подшоҳнинг ёдида бор эрди. Сўз бошлаб айди: Эй жони-жаҳоним, вой ширинзабоним, ваъдага вафо борму? – деди. Анда парийзод айди: «Не ваъда қилибмиз?»- деди. Анда подшоҳ кўлиға созин олиб бир жавоб айди:

Савол:

Қулоқ солиб арзим эшит, нигорим,
Кел ваъданга эмди вафо айлагил.
Бир замон кўрмасам йўқтур қарорим,
Кел, ваъдага эмди вафо айлагил.

Жавоб:

Арзимни эшит, азиз подшоҳим,
Ман ҳам сиза нечук ваъда айладим.
Ҳар ваъда бўлса, берсун худойим,
Эй подшоҳим, нечук ваъда айладим?

- Бир кеча турубон бўлдум девона,

Кўчаларни кезиб юрдим ҳар ёна.
Ногаҳон учрадим қасри айвона,
Сан ваъданга эмди вафо айлагил.

- Қайси кеча эрди кездингиз ҳар ён,
Туза бўлди бизни бағримиз бирён. .
Этган ваъда бўлса айлайин баён,
Эй подшоҳим, нечук ваъда айладим?

- Подшоҳ мани олиб этса ҳамхона,
Лашкарин олибон кетса ҳар ёна.
Отинг бирла суруб доим даврона,
Кел, ваъданга эмди вафо айлагил.

- Бу дунёнинг иши «ҳою ҳавасдур»,
Бу айтгон ваъдалар бари абасдур.
Ёлғончининг ўзи бир тор қафасдур,
Эй подшоҳим, нечук ваъда айладим?

- Доробшоҳ айтадур, ваъдангни айтсам,
Бир арпани беруб, ростни, десам.
Лашкарингни борисиға айтсам,
Шул ваъданга эмди вафо айлагил.

- Гулсун парий дерлар, налар дейишдик,
Ҳазил бирла бир-бир айтиб кулишдик,
Олтун коса бирла шароб ичишдик,
Эй подшоҳим, нечук ваъда айладим?

Подшоҳ айди: «Бир оқшом сайр қилиб юрур эрдим. Назарим бир уйга тушди. Сизлар уч қиз кулишингизлар. Сан айдинг: «агар мани подшоҳ олса, бир арпадин тамоми лашкарининг отиға ем берур эрдим, дединг, шул ваъданга вафо қил!», - деди. Анда Гулсун парий табассум қилиб айди: «эй беақл подшоҳ, бир арпадин тамоми лашкаринга ем бўлурму? Бизлар кулишмак учун айтиб эрдук». Эрса подшоҳ андин юз қайтарди.

Озурбойнинг қизи Гулистон парийга киши йлборди. Бул тариқада етти кеча-кундуз тўй-томоша қилиб олди. Анда подшоҳ айди: «Эй паризод, ваъдага вафо қил!»-деди. Анда Гулистон парийзод жавоб бергани, подшоҳ савол сўрағони:

- Кулок солғил, меҳрибоним,
Кел, ваъданга вафо айла.
Жондин ортук Гулистоним,

Кел, ваъданга вафо айла.

- Эшит сўзим, одил султон,
Ман сизга не ваъда этдим?
Жоним бўлсун сизга қурбон,
Ман сизга не ваъда этдим?

- Бир кеча шаҳарни кездим,
Бир айвон ўнгуна бордим.
Эгилиб сизларни кўрдим,
Шул, ваъданга вафо айла.

- Не сабаб шаҳар кездингиз,
Айвон ўнгуна бордингиз.
Бизларни нечук кўрдингиз,
Ман сизга не ваъда этдим?

- Бордим шаҳарнинг чоклиғи,
Бўлди худонинг буйруғи.
Сан дединг бир нилуфари,
Шул, ваъданга вафо айла.

- Эй подшоҳим, бул беҳуда,
Сўзни дединг, мани хаста,
Бориб сизким, саҳар вақтда,
Ман сизга не ваъда этдим?

- Доробшоҳ дер: «ваъда этдинг,
Мурод-мақсада етдинг.
Бизнинг билан даврон сурдинг,
Сан ваъданга вафо айла.

- Гулистон дерлар одима,
Ҳеч ким етмас фарёдима.
Бу айтгон ҳазил сўзима,
Ман сизга не ваъда этдим?

Андин сўнг подшоҳ айди: «сан айтиб эрдинг, агар мани подшоҳ олса, бир нилуфардин тамоми лашкарига чодир этиб берар эрдим», - дединг. Анда Гулистон парий айди: «Эй беақл подшоҳ, ҳеч борму, бизлар ҳазил қилиб айтиб эрдук». Подшоҳ

андин ҳам юзин айлантуруб, шаҳр савдогарнинг кизи Гулчеҳра парийға киши йиборди.

Ани ҳам етти кеча-кундуз томоша қилиб келтурди. Гулчеҳра парийға ҳазил-мазоқ қилиб айди: «Эй сарвихиромоним, ваъдага вафо борму?»-деб. Савол қилди, парийзоднинг жавоби.

- ✓ - Кулоқ солиб сўзим эшит, парийзод,
Кел, ваъдага вафо борму, севдугум?
Боқишинг жон олур, комати шамшод,
Шул ваъдага вафо борму, севдугум?
- Подшоҳлар подшоҳи, азиз султоним,
Ман сизга ҳеч ваъда қилғоним йўқтур.
Оҳ айласам тутар осмонни оҳим,
Ман сизга ҳеч ваъда қилғоним йўқтур.
- Подшоҳ бўлгон яна ишратин сурар,
Гоҳ кеча юриб шаҳарни кезар.
Яхши – ёмон бўлса барини кўрар,
Кел, ваъдага вафо айла, севдугум?
- Одам улдур, сўз каддини англаса,
Сўз тейинда сўз борин фаҳмласа.
Қилган ваъдасиға вафо айласа,
Ман сизга ҳеч ваъда қилғоним йўқтур.
- Ҳақ ўзи қилмаса кишига фармон,
Сура билмас ҳеч ким ёр ила даврон,
Йўликди ногаҳон қаср ила айвон,
Кел, ваъдага вафо айла, севдугум?
- Бул нечук ваъдадур, фаҳмини билсам,
Қўлимдан келганин муяссар қилсам.
- Подшоҳ дер насибим бўлмаса ушдин¹,
Суруб ишрат жомин бу ёз – кишдин.
Ато қилса ўғил олтин – кумушдин,
Шул ваъдага вафо айла, севдугум?
- Бир ноқис бандамиз, ўзидур кодир,
Ўзи бандасини матлубин билур.
Қилмаса эътимод шарманда бўлур,

¹ Ушдин – ушдан.

Ман сизга ҳеч ваъда қилгоним йўқтур.

Дороб айтур: қилсанг ваъдангни, эй жон,
Бу жоним бошингга айласам қурбон.
Ишрат жомин тузуб биз ила альон¹,
Кел, ваъдага вафо айла, севдугум? .

Гулчеҳра худога муножот этиб,
Ҳақ ўзи мағлубим муяссар этиб.
У ғариб бандага ўзи раҳм этиб,

Ман сизга ҳеч ваъда қилгоним йўқтур.

Аммо Доробшоҳ ила Гулчеҳра парий бу жавобларни айтушуб бўлгондин сўнг шоҳ айди: «ман бир кеча кезиб юрар эрдим. Сизлар уч киз эрдингизлар. Бир саройда ўлтуруб эркансизлар. Анда сан айдинг : «агар мани подшоҳ олса, бир ўғул туғар эрдим, боши олгун, оёқлари кумушдин. Жаҳон тахтина лойиқ бўлғой эрди», - дединг. Шул ваъдага вафо борму», - деди. Гулчеҳра парийзод айди: «Не бўлғой, сизнингдек подшоҳ, бизнингдек хонимга худойи таъало берса ажаб эрмас», - деди. Андин сўнг подшоҳ суҳбатга машғул бўлдилар. Эрса Гулчеҳра парийзод парвардигори оламга зор – тазарруъ қилиб, анбиё – авлиёларни шафиъ келтуруб бу муножотни айди:

Илоҳий, бир отинг Раҳмон,

Манга фарзанд ато айла.

Юракда қолмасин армон,

Манга фарзанд ато айла.

Баҳақ Одам Сафиюлло,

Яна Нух–и набиюлло.

Яна Шис–и набиюлло,

Манга фарзанд ато айла.

Яна Идрис набиюлло,

Яна Иброҳиму Соро.

Бу ишқингда бўлуб воло,

Манга фарзанд ато айла.

Бу холимга раҳм этсанг,

Биза фарзанд насиб айла.

Мурод – мақсадима етсам,

Манга фарзанд ато айла.

¹ Альон – ҳозир, айни пайт.

Ки, сенсан Аввалу Охир,
Ки, ҳар на айласанг Қодир.
Сифатинг айласанг зоҳир,
Манга фарзанд ато айла.

Бир отингдур сенинг Субҳон,
Тараҳҳум айлагил Раҳмон.
Ки, бўлсун дардима дармон,
Манга фарзанд ато айла.

Юзиким, моҳтоб ўлсун,
Гоҳ-гоҳ беҳижоб ўлсун.
Ки, душманлар хароб ўлсун,
Манга фарзанд ато айла.

Ким, ман бечора Гулчеҳра,
Фаминг остинда ким қолди.
Ичиргилким майи ваҳдат,
Манга фарзанд ато айла.

деб Гулчеҳра парийзод бу муножотни айди эрса, Худойи Таъоло дуосин қабул қилиб бўйинда ҳомила қолди. Ўзга хонимлар иши бўлмади. Икки кундош Гулчеҳрага душман бўлди. Эрса кўзи очилмаган кучукни келтуруб сақлади. Подшоҳ булар макридин беҳабар эрди. Шикорға чиқиб кетти. Андин сўнг Гулчеҳра парийнинг вақти етиб тўлғоқи тутди, ўғлон вужуди оламға чиқди. Гулчеҳра парий эсидин кетиб йиқилди. Чун ўғлон андоғ соҳибжамол турурким, кўз кўруб, қулоқ эшитган эрмас. Боши мисли олтун, оёқлари кумушдек турур. Шоирлар бу ўғлоннинг тавсифида бу байтни оғоз қилдилар:

Боши олтун, оёғи сўм¹ кумушдин,
Тиши дур, кўзлари мастона хушдин.
Кўли ёқут эрур, бармоқлари лаъл,
Жаҳон тахтига лойиқ шоҳким.

Мусаххар² бўлғудекдур жумла олам,
Ажойиб нозаниндур тифли³ бофаҳм.
Жаҳон айвониға келган эмасдур,
Анинг таърифида бу нукта басдур.

¹ Сўм – соф.

² Мусаххар – тобел.

³ Тифли – ўлак.

На иш этсун анга шум рақиблар,
Жафо тигин солиб бошига ғаддор.
Кел, эй Саҳий, ризосин Ҳаққа йиғлар,
Ки, тонгла кўрсатурким санга дийдор.

Андин сўнг ул ўғлон ерга тушди. Гулчеҳра парий беҳуш бўлуб йиқилди. Икки кундош ўғлонни олди, итбаччани ўрнига қўйдилар. Қарноқкулга бериб айдиким, «муни калъадин чиқариб ўлтургил, сани озод қилурмиз. Ҳар на тиласанг, берурмиз», - дедилар, эрса Қарноқ «хуш бўлғай» деб ўғлонни олиб шаҳардин ташқари чиқиб кетди. Ўғлонни қўлига олиб кўрди, турфа нозанин ўғлонтурур. Ўлтурурга кўзи қиймай, йўлнинг бандаргоҳига қўйиб фалақдин шикоят қилиб бир сўз айди:

Бу ўғлонни, эй Биру Бор,
Ўзинг сақлагил, Оллоҳим.
Душманлар этти хор-зор,
Ўзинг сақлагил, Аллоҳим.

Аносиким беҳуш бўлди,
Фарзанд дардидин йиқилди.
Душманлар итбачча қўйди,
Ўзинг сақлагил, Аллоҳим.

Раҳм айла ўғлон ҳолига,
Душман қолди вуболига¹.
Тўярманму жамолига,
Ўзинг сақлагил, Аллоҳим.

Қарноқ айтур, нетай жоним,
Куриди танда дармоним.
Мунда қолди гулистоним,
Ўзинг сақлагил, Аллоҳим.

Аммо Қарноқ зор-зор йиғлаб йўл устинда қўйуб қайтиб келди. Бул икки кундош хушвақт бўлди. Бир замондин сўнг Гулчеҳра парий ўзига келди. Қараса ёнида бир кучук ғарки хун бўлуб ётур. Эрса Гулчеҳра парий зор-зор йиғлаб Худойи Таъолога йиғлаб бу муножот қилиб бир мухаммас ўқиди:

Во дарифо, шум фалак қилди мани қон оқибат,
Ким умидимни менинг қилди афғон оқибат.
Жобир тигидинки, чун қилди ситам қон оқибат,
Охириким, дамда қилди барча яқсон оқибат,
Бизга зулм этган рақиблар бўлди хандон оқибат.

¹ Вубол – гуноҳ.

Билмадимки, шум рақиблар этдилар бахти қаро,
Ким, боламдин айириб қилди манга жабру жафо.
Давлат-и душман олдида бўлди манинг юзим қаро,
Телмуриб ҳар ёна боқсам юзланур юз минг бало,
Бизга зулм этган рақиблар бўлди хандон оқибат.

Бу фалак юзи қаро сўлдурди гулни ғунчасин,
Зулм тиғи бирла бошимга урубон тешчасин,
Бу нечук сир бўлди-ю, ман билмадимки ғийбатин,
Эмди ман қайдин топарман, бу боладир давлатим,
Бизга зулм этган рақиблар бўлди хандон оқибат.

Ногаҳон зорим(ни) айтсам бу фалак оввораға,
Осмонини ҳам ўйуб етгай эди сайёраға,
Шум рақиблар отти тошни ман ғариб бечораға,
Эй Худоё, қил тараҳхум ман ғариб Гулчехраға,
Бизга зулм этган рақиблар бўлди хандон оқибат.

Нақл қилурларким, қадим айёмда Каюмарс деган Хазрати
Одам наслидин пушт бапушт келган Шаҳсувори Одам деган бир
бой бор эрди. Зиёдан давлатманд эрди. Кўп молларни хайр қилди,
фарзанди бўлмади. Ва анинг бир дўғмаси¹ бор эрди. Ҳақ
Таъолонинг иродаси бирла вақти саҳарда ташқари чиқиб йўлнинг
бандаргоҳиға кўзи тушди. Кўрса бир ўғлон йиғлаб ётур. Мисли ўн
тўрт кунлик ойдек, юзининг шуъласи оламни мунаввар қилур.
Жон дили бирла кўлиға олди. Қўйниға солиб, уйиға келиб
Шаҳсувор бой оғасиға қараб бир байт ўкуди:

Арзим эшит, оғожоним,
Худо санга ўғул берди.
Жондин ортуқ меҳрибоним,
Худо санга ўғул берди.

Раҳм айлади Биру Борим,
Қара, чикди гулғузорим,
Курилди эмди бозорим,
Худо санга ўғул берди.

Юзлари дур, гулдаста,
Бўлдим юзинна вобаста.
Саҳар бордим йўл устнида,
Худо санга ўғул берди.

¹ Дўғма – қул.

Эмди ўғлонни олурсан,
Юзларина маҳ ўлурсан.
Бизга кўб инъом берурсан,
Худо санга ўғул берди.

Кўб йиллар ўғул гадоси,
Бўлуб фарзандни жудоси.
Жоним бўлсун садогоси,
Худо санга ўғул берди.

Кўб йиллар эрдинг интизор,
Муяссар этди Биру Бор.
Юзлари мисли гулбозор,
Худо санга ўғул берди.

Саркор ғулом дер отим,
Кулок солғил фарёдим.
Оғожон, эшут додим,
Худо санга ўғул берди.

Аммо ғулом бу сўзни айди, ўғлонни хожасининг олдида кўйди. Хожаси жон-дили бирлан кўлига олиб, бағрига босди. Дарҳол уйига элтиб хотунига берди. Булар хушвақт бўлуб, ғуломга кўб инъом бериб озод қилди. Ва яна минг ғулом, минг чўри озод қилди. Ва яна неча кўйларни сўйиб, тўй берди. Неча ердин одамлар келиб, кўш босиб, кўнук олиб, кеча–кундуз соз–сухбат куруб айш–ишрат қилдилар. Туй тамом бўлди. Алломаларни йигнаб ўғлонга от кўйдилар. Алломалар айдилар: «Отасининг оти Шаҳсуворбой, ўглининг оти Шаҳриёри Олам бўлсун», - деб дуо қилдилар. Аларни мол-дунё бериб узатдилар. Булар ўғлоннинг тарбиятига машғул бўлдилар.

Эмди сўзни Доробшоҳдин эшитинг. Подшоҳ шикордин қайтиб келур эрди. Бир киши олдига бориб айди: «Эй подшоҳим, Гулчеҳра парийдан худонинг қудрати бирла бир кучук бўлди», - деди. Дарҳол оғзин чоптурди. Подшоҳ келиб кўрса, рост эркан. Подшоҳ ғамгин бўлуб, Гулчеҳра хонумга қараб бир сўз айди:

Эшит сўзум, эй нигорим, ваъда қилган боланг қани?
Шакардин сўзи мазолим, ваъда қилган боланг қани?
Шум ракиб бир иш этдиму, ё бир шева кўрсатдиму,
Қолмади танда бу жоним, куяр бўлди устихоним
На иш бўлди, гўзал хонум, ваъда қилган боланг қани?

Шум рақиб ақлимни олди, на савдо бошима солди,
Рақиблар ким, на иш қилди, ваъда қилган боланг қани?
Юрагимда бўлган доға, нолишлар қилсам худоға,
Кимга борайин дода, ваъда қилган боланг қани?

Доробшоҳ дерлар одима, худо етгай фарёдима,
Бир иш бўлди фарзандима, ваъда қилган боланг қани?
Онда Гулчеҳра парий зор-зор йиглаб подшоҳға қараб бу

жавобни айди:

Шоҳим, сизга арзи ҳолим сўзлайин,
Билмонам, на бўлди аҳволим манинг.
Бошима савдони солди худойим,
Билмонам, на бўлди аҳволим манинг.

Болам бўлур ҳолда йўқтур йўлдошим,
Не савдоға тушди бу мунглуғ бошим.
Билмон, не иш этди икки кундошим,
Билмонам, на бўлди аҳволим манинг.

Қаро фалак зулмат ичра юритди,
Ўғлум бўлур ҳолда ақлимни олди.
Туганмас савдони бошимға солди,
Билмонам, на бўлди аҳволим манинг.

Билмайин бу иша ман бўлдим ҳайрон,
Ўзи бергай манинг дардима дармон.
Раҳм айлагай ўзи Раҳиму Раҳмон,
Билмонам, на бўлди аҳволим манинг.

Гулчеҳра худоға қилур муножот,
Кўл кўтариб деди: «Қозийу-л-ҳожат»¹.
Рақиблар жабридин дод ила бедод,
Билмонам, на бўлди аҳволим манинг.

Аммо Гулчеҳра парий бу ғазални айди. Подшоҳ йиглади. Яна аввалгидек суҳбатға машғул бўлди. Ҳақ субҳонаҳу ва таъоло қарам қилиб Гулчеҳра хонумнинг бўйинда ҳомила қолди. Анда Гулчеҳра парийнинг вақти етар бўлганда подшоҳнинг бир душмани бор эрди – лашкар тортиб келди. Доробшоҳ лашқари бирла олдина чиқиб кетди. Икки шум заифа яна маслаҳат этдилар, бир кўзи очилмаган пишикнинг боласин олиб сақлади. Ногоҳ Гулчеҳра парийни тўлғоқ тутуб ақлидин кетди. Қиз вужудға

¹ Қозийул ҳожат – бутун ҳожагларни раво қилувчи.

келди. Қизни олиб ўрнига пишикбачани қўйди. Қарноқға қизни бериб айдилар: «Бу қизни қалъадин чиқариб ўлтургил» - деди. Эrsa қарноқ қизни олиб бориб йўл бандаргоҳиға қўйди. Ондин сўнг Гулчеҳра парий ўзига келиб айди «Мани болам қани?» - деди. Анда пишикбачани кўрсатдилар. Гулчеҳра парий зор-зор йиғлаб худойи таъолоға зор, тазарруъ қилиб бу муножотни айди:

Бир отинг Қодирдир, бир отинг Раҳмон,

Нечук мани бахтим қаро айладинг.

Бандага сен ўзинг Раҳиму Раҳмон,

Нечук мани бахтим қаро айладинг.

Қора кунлар солдинг мани бошима,

Шум рақиблар заҳар қўшди ошима.

Қарға-кузгун қўнар бўлди лошима,

Нечук мани бахтим қаро айладинг.

Подшоҳ бирла аввал ваъдалар этдим,

Рақиблар алидин хуноба ютдим,

Ўғлум бўлурму деб ман умид этдим,

Нечук мани бахтим қаро айладинг.

Боламни дардиким, ақлимни олди,

Икки кундош манга энага бўлди.

Ақлим кетган вақтда пишикни солди,

Нечук мани бахтим қаро айладинг.

Бечора Гулчеҳра бўлуб шармсор,

Муножот айлаюб дедим Биру Бор,

Сан Карим, сан яна Ғаффор ва Саттор

Нечук мани бахтим қаро айладинг.

Эмди сўзни ул қиздин ойтоли. Аллоҳ Таъолонинг иродаси бирла Шаҳсувор бойнинг дўғмаси бор эрди. Ул дўғма ташқари чиқиб эрди. Бурунғи ерда бир мохрўй нимарса ётибдур, гўё ойдек. Жон дили бирлан олиб қўйниға солиб Шаҳсувор бойға олиб борди. Муни муборак жамолини кўриб бисёр шукр қилиб вақти чунон хуш бўлди, бу байтни айди:

Шукр Ҳакнинг даргоҳиға, ўғул-қизим бўлди,

Сифиндим Аллоҳ зотиға, ўғул-қизим бўлди.

Анинг буйруғин айладим, хизматиға бел бойладим,

Худоға нолиш айладим, ўғул-қизим бўлди.

Жамъ бўлунглар халойиқ, келиб қизга од кўйинглар,
Йиғилишиб тўй беринглар, ўғул-қизим бўлди.

Тўй этинглар ҳар на борим, ўзи берди Биру Борим,
Ҳақ сақласун Шаҳриёрим, ўғул-қизим бўлди.

Шаҳсувор дерлар одима, Ҳақ етургай муродима,
Од кўйинглар фарзандима, ўғул-қизим бўлди.

Аммо Шаҳсуворбой бу мохрўйнинг один Анжумпарий
кўйдилар. Худо ризоси учун кўп мол-дунё хайр этдилар.

Эмди сўзни Доробшоҳдин эшитинглар. Душмандин фориг
бўлуб қайтиб келди. Бадбахт бу икки кундош олшига чиқиб айди:
«Яхши кўрган севгилингдин бир пишиқ бўлди» - деди. Анда
Доробшоҳ хайрон бўлуб бир сўз айди:

Дод айладим кабо фалак алингдин,
Қон йиғлатиб бағрим бирён айладим.
Хабарим йўқ соғим билан сўлимдин,
Қон йиғлатиб бағрим бурён айлади.

Зор йиғлатиб фалак ақлимни олди,
Туганмас савдонни бошима солди.
Шум рақиблар яланг мани куйдирди,
Қон йиғлатиб бағрим бурён айлади.

Не ҳикмат айладинг қудратли худо,
Бандаларга ўзинг бўлдинг раҳнамо.
Гулчеҳрани эмди ман этдим жудо,
Манинг бугун дилим бурён айлади.

Доробшоҳ йиғлади Ҳақга бўлуб зор.
Ўзи раҳм айлагай бу дам Биру Бор.
Қайғули бандаман, ўзидур ғамхор,
Бугун манинг бағрим бурён айлади.

Аммо Доробшоҳ бу сўзни айтиб Гулчеҳра парийни кувдирди.
Эрса Гулчеҳра парий шаҳрдин чиқиб чўлу биёбонга тушуб йўлға
равона бўлди. Йўлда ўз ғарибликига зор-зор йиғлаб бу муножотни
ўқуди:

Во дариғо, ушбу оламдан фано бўлган бошим,
Ўлмагимга ҳам яна Ҳақдин ражо¹ бўлган бошим,
Шум рақиблар дардидин мотамсаро бўлган бошим,

¹ Ражо – умид.

Рангу рўйим сарғариб чун кахрабо бўлган бошим,
Элу халк, хонумонимдин жудо бўлган бошим.

Дўстлар, ман нола фарёд қилсам айб эмас,
Чархи кажравдин алидин дод қилсам айб эмас,
Шум рақиблар жабридин ман дод қилсам айб эмас,
Доимо шому саҳар фарёд қилсам айб эмас,
Элу халк, хонумонимдин жудо бўлган бошим.

Аммо, Гулчеҳрапарий бу сўзларни айтиб йиғлаб бир неча кунлар йўл юруб бир бешага¹ етди. Кўрдиким, бир коза² қурулган, ичинда бир момо бордур. Гулчеҳрапарий момога салом берди. Момо алик олиб Гулчеҳрапарий бирла кўрушди. Айди: «Эй болам, қайдин келурсиз ва қайда борурсиз» - деди. Анда Гулчеҳрапарий бошдин ўтган ишларини бир-бир баён этди. Момога қараб зор-зор йиғлаб бир сўз айди:

Эшит она, арзи ҳолим сўзлайин,
Қулоқ солғил арзи ҳолима манинг.
Бошимдин ўтганин баён айлайин,
Қулоқ солғил арзи ҳолима манинг.

Аввал худо манинг матлубим берди,
Шум рақиблар менинг изимда юрди.
Туганмас савдони бошимга солди,
Қулоқ солғил арзи ҳолима манинг.

Икки кундош икки ёним олдилар,
Болаларим олиб кучук солдилар.
Туганмас ҳижронни манга айтдилар,
Қулоқ солғил арзи ҳолима манинг.

Ман билманам, надин бахтим қародур,
Босай десам, оёқларим яродур.
Бахти дунё манга мотамсародур,
Қулоқ солғил арзи ҳолима манинг.

Қўллағай, онажон, мани эранлар,
Ёр бўлғай ҳар ерда неча минг пирлар.
Одимни сўрасанг, Гулчеҳра дерлар,
Қулоқ солғил арзи ҳолима манинг.

¹ Беша – гўкай.

² Коза – қана.

Аmmo бу сўздин сўнг момо айди: «Эй жон фарзандим, мани кизим бор эрди, дунёдан ўтди. Сан манинг кизим бўлғил» - деди. Гулчехра кабул қилди. Булар фароғатда бўлдилар.

Булар мунда турсун, эмди сўзни Шаҳриёри Оламдан эшитинг.

Шаҳриёри Олам олти ёшга кирди. Аммо Шахсуворбой Шаҳриёри Оламни суннат қилмоқ учун тўй берди. Кўб хайр-эхсон қилди. Андин мактабга берди. Мудом юзида никоб эрди. Агар никоби очилса халойиқлар беҳуш бўлур эрди. Эrsa Шаҳриёри Олам саккиз йил илм ўкуди. Ондоғ олим бўлдим, илми зохирдин билмаган илм қолмади. Ўзи ўн тўрт ёшга кирди. Бир кун отасининг олдиға борди ва айди: «Эй ота, бу дунёда бир чаҳорбоғ бино қилсам, сиздин ва биздин ёдгор бўлур эрди», - деди. Анда ота-онаси, хеш-ақрабоси хушвақт бўлуб, мунинг ақл-хушиға офарин қилдилар. Отаси айди: «Эй ўғлум, кўнглинг ҳар на хоҳласа қилғил», - деди ва фотиҳа бериб юборди. Эrsa Шаҳриёри Олам от устиға миниб, икки минг хизматкорни олдиға солиб, от ўйнатиб, дарё бўйиға бориб ёп қаздуруб, шаҳар усталарини йиғнаб бориб, бир ерни хушлади. Бу ерда бир қатъа бошлаб солдилар. Буржлариға олтундин сув бердурдилар ва етмиш кунга қилдурди. Олтундин бир кўшк бино қилди. Ичини заъфарон, ифор ва мушку анбар бирла тўлдурди. Кўрганлар хайрон бўлур эрди. Ва яна бир тарафин чаҳорбоғ қилдурди, бу жаҳонда бўлгон эрмас. Ўртасида бир ховуз бино қилди. Ховузни сув бирла тўлдуруб, атрофларини хиёбон қилдуруб, турлук гуллар била пайваста қилди. Жаҳонда турлук меваларни эктурди. Уч йилда мева бериб, камолға етди. Андоғ боғ бўлдим, дунёда тамоми қушлар йиғилишиб худонинг ҳамдин тилга олиб бу байтни айтди:

Эрур гул бирла булбул чун муносиб,
Бўлур шавқи онинг ишқила голиб.
Ки айтур тўтилар зори нилони,
Яна кумрилар дерлар санони.

Фигон айларки гул устида булбул,
Тушар гуллар ароким онда гулғул.
Яна баъзилари айтур бисмиллох,
Ки боғнинг деюрлар «Кул хува Аллох»¹.

Кабутарлар яна «Ху - ху» деюрлар,
Айтишиб саноларин хушнуд бўлурлар.

¹ Кул хува Аллох – Қуръон, 112 сўра, 1-оятин.

Кел, Мажид, дуо сен ҳам ўқуғил,

Ўқубон оғзингдин дурлар сочғил.

Аммо ер юзидаги қушлар ул боғда маскан тутдилар.
Шаҳриёри Олам айш – ишрат қилиб ётур, ҳеч қайғуси йўқдур.

Эмди сўзни Доробшоҳнинг икки хотунининг эшитинг. Бул икки хотун душмандин фориг бўлуб, хушвақт бўлуб, ўлтурдик, деб эрдилар ва билдиларким, ўғлон ва қиз бор эркан. Иккисининг ҳам ичи ёниб ҳайрат бирла юзлари сарғариб, тамокларидин ошу нон ўтмас эрди. Алқисса, ул ҳаромзодалар, бир хотун бор эрди, хийлабоз эрди, одиға Савсан маккор дер эрди, бу шум рўйсиёлар у маккор хотунни олдуруб дард-қолларин баён қилиб бир сўз айди:

Қулоқ солиб, сўзим эшит, оножон,
Манинг бу ҳолимдин сўрсанг не бўлди.
Бизнинг мушкулларни айлагил осон,
Манинг бу ҳолимдин сўрсанг не бўлди.

Иккимиз Гулчеҳра ёнини олдук,
Ўғул тукқанида энага бўлдук.
Ўғлун олиб анга итбачча солдук,
Манинг бу ҳолимдин сўрсанг не бўлди.

Гулсунни бошиға бўлубдур офат,
Букулди сарвдек бу қадду қомат.
Доробшоҳ қўймағай бизни саломат,
Бу ғариб холимни сўрсанг не бўлди.

Аммо Гулсумпарий бирла Гуландом Савсан маккорни келтуруб айдилар, эй моможон, агар бир макр бирла ул ул ўғлонни йўқ қилсанг, ҳар не муродинг бўлса берурмиз, деди. Анд бул бадбахт сиёруй бу хонимларға боқиб айди: «Сиз ғам еманглар, ман бир иш қилайин, дунёға келмагандек бўлсун», деб буларға кўнгил бериб бир сўз айди:

Матул бўлуб йиғламанглар, хонимлар,
Боғини ман анга зиндон айларман.
Қайғу-ғам чекманглар эмди, хонимлар,
Боғини ман анга зиндон айларман.

Ишонинглар сўзум худо ҳаққи–чун,
Исмоил анбиё қурбон ҳаққи–чун.
Бу дунёда Шоҳимардон ҳаққи–чун,
Боғини ман анга зиндон айларман.

Хикоятлар айлаб билмаз сўзларга,
Инонтируб они қийлу колларга.
Юборибон уни узок йўлларга,
Боғини ман анга зиндон айларман.

Ман билурман хийлагарлар молини,
Синдиурман қанотгини, болини.
Савсан дейди, Шаҳсуворнинг ўғлини,
Боғини ман анга зиндон айларман.

Алқисса, Савсан маккор бу сўзни айтиб, озуқин олиб, хонимлар била хўшлашиб Шаҳриёри Оламнинг боғина равона бўлди. Бир неча манзилларни тай қилиб Шаҳриёри Оламнинг чаҳорбоғини бориб, ҳеч бир ердин кирарга йўл топмай, охир сув йўлидан кирди. Ҳайрон бўлуб сув ҳавуз ёнига бориб турди. Алқисса, Шаҳриёри Оламнинг кўзи тушди ва ул момони чакирди. Эраса «момойи бодиёнат» Шаҳриёри Оламнинг бошидин неча мартаба айланиб макр – афсун қилиб айди: «Эй Шаҳриёри Олам, умринг узок, давлатинг кенг бўлсун. Дунё бисотида бир ёлғуз ўғлум бор эрди. Дунёдин ўтди. Анинг дарди фироқида куюб–ёнуб адо бўлдим. Анинг учун санинг чаҳорбоғингни бир томоша қилсам, шояд ўтум таскин бўлғай, деб келдим», - деди. Анда Шаҳриёри Олам айди: «Хўб, тамошо қилғил», - деди.

Анда Шаҳриёри Олам айди: «Ҳеч камиси борму?» - деди. Анда момойи бадбахт вақтни ғанимат топиб айди: «Ҳеч камиси йўк турур, магар Булбулигўё деган бир қуш бор турур. Андин ўзга ҳеч камиси йўк турур», - деб Шаҳриёри Оламга қараб бир сўз айди:

Ман санга айтайин болам Шаҳриёр,
Кулоқ солғил оҳ–зорима манинг.
Мадад берсун санга ўзи Биру Бор,
Кулоқ солғил оҳ–зорима манинг.

Гуллар экиб, ўртасида хиёбон,
Қамар айлар дам тортар неча алвон.
Кўрганлар бўладур ҳам зор–гирён,
Кулоқ солғил оҳ–зорима манинг.

Бир неча қуш бордур худо халқ этган,
Сайраюб нечалар ҳушини олған.
Бир неча одамлар тош бўлуб қолғон
Кулоқ солғил оҳ–зорима манинг.

Кампир йиғлар кўзда ёшин оқизиб,
Бир киши билмасдур жойини сўруб.
Ширин жоним бўлди йўлинда ғариб,
Қулоқ солғил оҳ–зорима манинг.

Савсан момо дерлар манинг одима,
Бир оҳ урсам, фалак ёнди оҳима.
Боғлар титрар охи сардима,
Қулоқ солғил оҳ–зорима манинг.

Андин сўнг момо сўзин тамом қилиб айди: «Эй ўғлум,
Булбулигўё деган бир куш бор турур. Агар хушвақт бўлуб
сайраса, эшитганлар беҳуш бўлур эрмиш. Қаҳр бирла сайраса
зор–зор йиғлар эрмиш. Бу боғга муносиб турур. Агар ул бўлса ҳеч
камиси бўлмас эрди», деб макр–афсунлар қилиб бадар кетди.
Шаҳриёри Олам момодин бу сўзларни эшитиб Булбулигўёни
ишқи кўнглига тушуб, ҳеч одам бирла сўзлашмади. Малул бўлуб
ота–онасининг ёнига борди. Ота–онаси ўғлини бу ҳолда кўруб
зор–зор йиглаб бир сўз айди:

Отанг бағри бурён бўлди, не бўлди болам, санга,
Икки кўзи гирён бўлди, не бўлди болам, санга.

Не кунлар солдинг бошима, заҳар солдинг бу ошима,
Не савдо тушди бошинга, не бўлди болам, санга.

Йиғлама, ортар кулфатим, жоним ичинда дармоним,
Фоний дунёда меҳмоним, не бўлди болам, санга.

Шаҳсувор дер оҳ айласам, яком йиртиб дод айласам,
Сани мурода еткурсам, не бўлди болам, санга.

Андин сўнг Шаҳсуворбой бу сўзни айтиб сўрди: «Эй ўғлум,
ҳар на кўрган ва билган ва эшитганларни манга баён қилғил,
қўлимдин келгунча кўшиш қилурман» - деди. Анда Шаҳриёрни
Олам момодин эшитганларин бир–бир баён қилиб отасига қараб
бир сўз айди:

Йиғламай найлайин эшит сўзимни,
Булбулигўё дарди бошима тушди.
Кеча–кундуз манинг ишим фиғондир.
Булбулигўё дарди бошима тушди.

Юрардим боғимда бир кампир келди,
Бошима ул қушни ишқини солди.
Туганмас ишлара мани учратди,
Булбулигўё дарди бошима тушди.

Мудомо юрарман боғларда йиғлаб,
Булбулни ишқида бағримни доғлаб.
Кетарман отажон, они сўроғлаб,
Булбулигўё дарди бошима тушди.

Бел боғлаб ул қушға кетар Шаҳриёр,
Мадад берсун бизга ўзи Биру Бор.
Тангрининг бир дўсти Ҳайдару Кирдор,
Ул булбул савдоси бошима тушди.

Аммо бу сўздин сўнг Шаҳсуворбой айди: «Эй ўғлум, қани ул «момойи боднёнат», они ман пора қилсам, санга душманлиқдин бу сўзни айтиб турур», - деб кўб насиҳат қилдилар, инонмади. Айди: «Эй ота, то ул қушни топиб келтурмасам бўлмас», деб ота ва онаси ва синглиси Анжумпарийзодға қараб бир сўз айди:

Қолинглар хуш, ёронлар, айламанг оҳ фиғон эмди,
Ота-онам, Анжум жоним, бўлғайсизлар омон эмди.

Олибдур сабр тоқат, ихтиёрим Булбулигўё,
Кезарман ушбу олам, то тирикман ҳар қаён эмди.

Тушубдур ишқ савдоси, бошимға, эй мусулмонлар,
Ки, ўлгумдур букун ман сабр қилсам замон эмди.

Манинг ҳолим бўлудур зор, гирён, нотавондурман,
Бўлубман маст, ҳайрон билмонам суду зиён эмди.

Манингдек бўлмасун, парвардигаро, ҳеч киши ҳайрон,
Кўрунмас кўзума хонумони бу жаҳон эмди.

Ки излаб жумла оламини топилса Булбулигўё,
Они ман топмасам йўқтур биза келмак гумон эмди.

Аё, эй Шаҳриёри Олам, паст тутма мани ҳаргиз,
Ки бўлган толиби чун булбули ширинзабон эмди.

Андин сўнг Шаҳриёри Олам бу сўзлардан сўнг кетар бўлди.
Аммо Шаҳсуворбой кўб зор-тазарру қилди, фойда қилмади. Эrsa
Шаҳсуворбой айди: «Ҳар нимарса, даркор бўлса олнл!» - деб,
зор-зор йиғлаб бир сўз айди:

Нетай кон йиғламай, хуршиди тобонимдин айришдим,
Жаҳон бўлди қаронғу, моҳи тобонимдин айриладим.
Ҳаётим боғида сарви хиромонимдин айришдим,

Аё дўстлар, биродарлар, бугун ўғлимдин айрилдим,
Давосиз дарда қолдим, марқами жонимдин айрилдим.

Не мушкулдур, тирик сандин жудо бўлса ғариб отанг,
Ҳалокатга етушиди, дардиға топмади даво отанг.
Жамолинг неъматига тўймайин қолди ғариб отанг,
Не меҳнатларни тортди бу ғариб бахти қаро отанг,
Давосиз дарда қолдим, марқами жонимдин айрилдим.

Не ҳасратдур бугун жонимки жисмимдин жудо бўлса,
Ки мунда тан қолиб охирда, жисмимдин жудо бўлса,
Фироқ ўти туташиб мотам бирла жудо бўлса,
Не мушкул кун бу кундур жонидин ҳам жудо бўлса,
Давосиз дарда қолдим, марқами жонимдин айрилдим.

Шахсувор дер найлайн ҳасратда қолдим ман бугун,
Ўртануб жону дилим, фуқатда қолдим ман бугун,
Шунқоримдин айрилиб кулфатда қолдим ман бугун,
Найлайн, эй дўстлар, меҳнатда қолдим ман бугун,
Давосиз дарда қолдим, марқами жонимдин айрилдим.
Аммо Шаҳриёри Оламнинг синглиси Анжумпарийзод зор
йиғлаб бир сўз айди:

Сиз кетарсиз, оға, узоқ йўлларга,
Оғам, сизни бир Оллоҳға топшурдим.
Хазон боди бугун етти боғларға,
Оғам, сизни бир Оллоҳға топшурдим.

Сиз кетарсиз, биз қолурмиз қон йиғлаб,
Жудолик ўтиға бағримни доғлаб.
Қайси бир ошдин сизни сўроғлаб,
Оғам, сизни бир Оллоҳға топшурдим.

Қиш бўлганда доғлар боши думонлар,
Бошима тушубдур қоронғу кунлар.
Сизга ёр бўлғайлар барча эранлар,
Оғам, сизни бир Оллоҳға топшурдим.

Бозиргон бўлгандин олурлар божи,
Боғ била боғчани этдинг тарожи.
Мани этдинг дийдорингни муҳтожи,
Оғам, сизни бир Оллоҳға топшурдим.

Оғадан айрилиб бу Анжум йиғлар,
Айроликни ўти бағримни доғлар.
Яна тарож бўлиб қолди бу боғлар.
Эмди сизни бир Оллоҳға топшурдим.

Аммо, Анжумпарийзод бу жавобни айғондин сўнг, Шаҳриёри
Олам ота-онаси, синглисиға қараб фалақдин шикоят қилиб бир
сўз айди:

Ман кетарман мундин, билинг, отажон,
Омонда бўлғайсиз то ман келгунча,
Худойим сақласун сизни, Анжумжон,
Омонда бўлғайсиз то ман келгунча.

Турнанинг яйлоғи бўлур гуллара,
Ман кезарман доимо тоғ-чўллара.
Булбулўё деюб кўзим йўллара,
Омонда бўлғайсиз то ман келгунча.

Булбулўё олди манинг ҳушимни,
Авраб олиб дигра¹ била дошимни.
Аллоҳға топшурдим она, синглимни,
Омонда бўлғайсиз то ман келгунча.

Кетарман чўлларда қилмайин ором,
Муродимни берсун қодири мавлом.
Худоға ёлборуб бўлунг субҳу шом,
Омонда бўлғайсиз то ман келгунча.

Шаҳриёрнинг пири Ҳазрати Али,
Ҳақнинг даргоҳида чин суйган қули,
Кўлимға келтирсам айтган булбули,
Омонда бўлғайсиз то ман келгунча.

Аммо, Шаҳриёрни Олам бу сўзни айтиб йўлга равона бўлди.
Бир неча кунлар йўл юруб чўл-биёбонларни тай қилиб, ҳосили
калом, бу сифат бирла уч ой йўл юруб ҳеч ном-нишон топмай,
парвардигори оламға муножот қилиб бир сўз айди:

Бир отинг Раҳимдур, бир отинг Раҳмон,
Раҳм этагўр холи зорима манинг.
Манинг бу дардима айлагил дармон,
Раҳм этагўр холи зорима манинг.

¹ Дигра – бу ўрнида «ичим» маъносига.

Булбулгүе деюб туштум йўллара,
Сўрогин солурман элдин – эллара.
Марҳамат айлагил мискин қуллара,
Раҳм этагўр холи зорима манинг.

Кувватим йўк эмди бу ердан кетсам,
Забун бўлур манинг холим дам-бадам.
Бир мадад айлагил, Ҳазрати Одам,
Раҳм этагўр холи зорима манинг.

Бир отинг Қодирдур, бир отинг Жамил,
Булбулгүе дебон бўлдум мен залил.
Рухинга сиғиндим, Иброҳим Халил,
Раҳм этагўр холи зорима манинг.

Тангрининг бир дўсти ҳазрати Мусо,
Бири Расул, бири ҳазрати Исо.
Ошиқлар сарвари Юсуф-Зулайҳо,
Раҳм этагўр холи зорима манинг.

Не савдолар солдинг қудратли худо,
Мақсудимни бергил ўзинг сан манга.
Юз йигирма тўрт минг ўтган анбиё,
Раҳм этагўр холи зорима манинг.

Булбулга етолмай ман бўлдим ҳайрон,
Яна минг яшаган Ҳазрати Лукмон.
Инс-жинға подшоҳ бўлган Сулаймон,
Раҳм этагўр холи зорима манинг.

Тангрининг ҳабиби Ҳазрат Акрам,
Ё Муртазо, манга бўлагўр ҳамдам.
Ман санга ўзимни топширдим бу дам,
Раҳм этагўр холи зорима манинг.

Булбулгүе истаб чикди Шахриёр,
Ўзинг раҳм этагўр қудратли Жаббор.
Сиғиндим ман санга Карим ва Саттор,
Раҳм этагўр холи зорима манинг.

Аммо, Шахриёри олам бу муножотни айтиб йўлга равона бўлди. Яна уч ой йўл юруб, бир чаҳорбоғга борди. Қўрдиким, бир чаҳорбоғ турур, гуллар очилган, булбуллар минг алвон бирла

сайраб турған, пахтақлар дам тортиб, тўтилар ҳамд-саноға машғул. Бу ҳамма жониворлар масту мустағрак бўлуб турурлар эрса Шаҳриёри Олам буларни кўруб, мақсуди ҳосил бўлмади. Яна уч ой йўл юруб, тўккуз ойдин сўнг бир гунбази олий кўрунди, олтундин куббалари бор, равшанлиғи офтобға ғалаба килур. Шаҳриёри Олам. бу гумбазни кўруб, вақти хуш бўлуб бу байтни айди:

Эранлар, муслмонлар, гумбаз кўринди, кўринди,
Манга ёр бўлди эранлар, гумбаз кўринди, кўринди.
Бу гумбаз не бўлди, кўруб кўнғлимиз хуш бўлди,
Риштаи ҳолимиз узулди, гумбаз кўринди, кўринди.

Чўлда чекдим машаққатлар, мунда бордур аломатлар,
Ё макони парийзодлар, гумбаз кўринди, кўринди.
Муножот этди Шаҳриёр, санга ёрдур парвардигор,
Сакласун ҳақ сани Жаббор, гумбаз кўринди, кўринди.

Аммо Шаҳриёри Олам уч кун йўл юруб ул гумбазға етти. Кўрса ул гумбаз бир қалъа ўртасида эркан. Тамоми ерин олтундин сув берган, атрофини айланиб дарвозасидин кирар бўлди. Кўрдиким, бир шер оғзин очиб ҳамла қилди. Шаҳриёри Олам сеҳра моҳир эрди. Бир исм ўқиди, бу шер тилсими эрди, йўқ бўлди. Кўрса дарвозада бир хат битилган. Андоғ дебдур: «Эй Шаҳриёри Оламсан, мунда келурсан. Бу Қалъаи Жаҳоннамоёндур. Дев-парийлар қабиласидур. Подшоси Шамсунпарийдур. Ул санга насиб бўлур» деган хат. Муни ўқуб ичкари кирди. Сайр килиб кўрди, бир неча саройлар бор, олтундин. Эшигин очиб қараса бир тахт кўринди. Устинда бир подшоҳ ўлтурубдур. Бўйинда бир лавҳ бор, осилған. Ўнг тарафида неча минг шоҳлар бор. Чап тарафида неча вазирлар бор, суҳбат қилиб ўлтурурлар. Шаҳриёри Олам кўриб офарин қолди. Аммо тамомиси тилсим эрди. Шаҳриёри Олам бир қанча сўз қотди, жавоб бўлмади. Охири бўйиндағи лавҳни олди. Андоғ дебдур: «Эй Шаҳриёри Олам, мунда санга уч омонат қўйибмиз. Ичкари саройға кириб олғил. Бири тўн, бири дастор ва яна бири камар. Дастор бирла тўнни хосияти тамоми дунё юзиндағи сувратлар бор. Хусусан, бир гулнинг сувраги бор, булбулигўё анга ошиқ турур. Они кўргач оҳ тортиб бошингға кўнар. Андин сўнгра бу камарға қарағил. Анда бир хат бор. Они ўқуғил. Шул замон булбулигўё маст-мустағрак бўлур. Сулаймон пайғамбарнинг ҳаққи-хурмати деб тугил. Они ваъдаси бор, «хар ким мани тутса, ман они мулки» деган. Аммо сандин бурун неча минг подшоҳлар Булбулигўёнинг тилсими бирла тош бўлғондур. Аларни озод этгил, булбулни олиб ҳавзи чиннинг бўйиға борғил. Ул ерда икки коса бор. Бири олтундин ва бири қумушдин. Олтун

косадағи хатни ўқуса Қалъаи Зарин ичиндағи мол-дунёси ғойиб бўлур. Кумуш косадағи хатни ўқуса, ҳар ерга ҳозир бўл деса, ҳозир бўлур. Аммо лавҳни эҳтиёт қилиб сақлагил».

Андин сўнг Шаҳриёри Олам лавҳни кўйнига солиб ичкари кирди. Тўн, дастор ва камарни олди. Тўнни кўрди, тамоми ери лаъл-жавоҳир бирла зийнат берилган. Ани ўзига лойиқ кўрди. Дасторни бошига кийди. Кўрди, тамом суврат нақш этилган. Камарни олиб белига боғлади. Қайтиб ҳавз бўйиға борди, гуллар очилған, булбуллар сайраб турған, пахтақлар¹ дам тортиб, оламни мусаххар қилур. Тамошосиға қараб бир сўз айди:

Шукр, Ҳақнинг даргоҳиға, сафоли жойлара еттим,
Тушуб ҳижрон балосиға, сафоли жойлара еттим.
Сўроғ солиб эл бориға, бошим кўюб даргоҳиға,
Жаҳон Намоён шаҳриға – сафоли жойлара еттим.
Олиб шохнинг бу тахтини, ман бузубон тилсимини,
Ўқуб худонинг исмини, сафоли жойлара еттим.
Олдим амонат борни, кийдим чапон, дасторни,
Ман олибон Шамсунхонни, қучмали жонона еттим.
Дерлар санинг ёринг Шамсун, кийган либослари гулгун,
Етсам висолиға бугун, мевали бўстона еттим.
Шаҳриёр дер: ота-онам, не иш бўлғанин билманам,
Қушум санга арзим дом, кўрмаган боғлара еттим.

Аммо, Шаҳриёри Олам бу сўзларни айди. Булбулларнинг сайраганга тамошо қилиб туриб эрди. Қулоғиға бир овоз келди, осмонға назар қилди. Бир кўшки олий осмони фалакда айланур. Анга назар қилиб туруб эрди, бир дев келиб кўлидин тутуб, бошиға кўтариб, осмонға чиқариб бир кўшкнинг устида кўйди. Шаҳриёри Олам кўрдиким, неча минг асл парийзодлар. Ҳавзу тахт устида бир нозанини шақарбарин, дилписанди мўрчамиён, пистадахон, бодомковок, юпқа дудок, гул юзли, ширин сўзли, оҳу кўзли, зулфлари чин-чин, ҳалқа-ҳалқа, офтоб андин рашк этар эрди. Аммо Шаҳриёри Олам кўрган ҳамон беҳуш бўлуб ўзидин кетиб йиқилди. Юзидин ниқоби ерга тушди. Парийзодлар мунинг ҳусни жамолини кўруб ўзларидин кетиб йиқилдилар. Замондин сўнг ўзларига келиб, Шаҳриёр бирла Шамсунпарийзод бир-бирин кучоқлаб, тахтнинг устига чиқиб, қўлларига юзин олиб савол-жавоб айтишғони:

Одамзод ўғлининг азиз подшоҳи,
Асиринг бўлайин, қайдин келурсан?
Ишқингда тинмайин чекарман оҳи,
Садағанг бўлайин, қайдин келурсан?

¹ Пахтақлар – қушлар.

- Мани сўрсанг, Шаҳсуворнинг ўглиман,
Сан ёр учун саргардона келурман.
Бир ёр учун сийишалари доғлиман,
«Ёр-ёр» деюб, ёна-ёна келурман.
- Нечук билиб мани бу йўлга тушдинг,
Неча кунлар чўлда жафолар чекдинг.
Не яхши кун эркан ёрга етишдинг,
Қурбонинг бўлайин, қайдин келурсан.
- Ишқингдин чўлларда манн чекдим армон,
Бўлагўргил мани дардима дармон.
Хуснингни кўрдим ман – тоза гулистон,
Санинг учун саргардона келурман.
- Фирок ўти билан куяр Шаҳриёр,
Етолмайин бўлуб эрди шармсор.
Муяссар айлади ўзи Биру Бор,
Ёр, сани деб бу макона келибман.

Аммо, Шамсунпарий бирла Шаҳриёри Олам бу сўзларни айтишгондин сўнг, айш-нишратга машғул бўлдилар. Қирқ кеча-кундуз завқ сурди, бир кунча бўлмади. Шамсунпарий айди: «Эй гўзал ёрим, таъриф этиб бир сўз айтсангиз», - деди. Анда Шаҳриёри Олам кўлига созин олиб бир сўз айди:

Таърифин айтайин парийзодларнинг,
Хиллолига менгзар юзларинг санинг.
Шакардан шириндур сўзи мазолим,
Болларга менгзаюр юзларинг санинг.

Ишқингда бўлубман оламга дoston,
Юзунгни кўрганлар бўлурлар ҳайрон.
Ҳар бир ерда юрсанг тоза гулистон,
Офтобга менгзаюр юзларинг санинг.

Боғингда очилган юз алвон гули,
Фиғона солибдур шайдо булбули.
Ҳар ёна таралиб мушк сунбули,
Эрама менгзаюр боғларинг санинг.

Боғингда/очилган юз алвон гуллар,
Ҳар ерда ҳозирдур барча эранлар.

Шамсуннинг ошиғи Шаҳриёр дерлар,
Хумоға менгзаюр юзларинг санинг.

Аммо, Шаҳриёри Олам бу таърифни айди, парийзодлар
хушвакт бўлуб, бир неча кунлар айш-ишратға машғул бўлдилар.
Анда Шаҳриёри Оламини Булбулигүё ёдиға тушуб вақти саҳар бир
оҳ тортди. Анда Шамсунпарий айди: «Эй нигорим, не учун оҳ
тортдингиз?» - деб. Шаҳриёри Оламға қараб ичи ёниб, бағри
куюб, алам бирла айди: «Эй нигорим, не камисингиз бор турур» -
деди. Анда Шаҳриёри Олам парийзодға қараб: «Ман Булбулигүё
учун чикиб эрдим», - деб булбулдек навхалар қилиб бир сўз айди:

Садағанг бўлайин, гул юзли нигорим,
Бошима бир савдо тушдим-да келдим.
Шакардин ҳар сўзи болдай мазолим,
Бошима бир савдо тушдим-да келдим.

Яманда солдурдим бир неча боғлар,
Юз алвон, ранг-баранг бир неча гуллар.
Сайрашурлар анда неча булбуллар,
Бир қушнинг ишқина тушдим-да келдим.

Не илож этайин сийнамда доға,
Бу жоним бошингға бўлсун садаға.
Булбулгүё даркор бўлди бу боға,
Бир қушнинг ишқина тушдим-да келдим.

Шаҳризарни юрти билан кўчирсам,
Олиб бориб боғим ёнида кўйсам.
Сизинг бирла давронлар сурсам,
Бир қушнинг ишқина тушдим-да келдим.

Булбулни элтибон боғимда кўйсам,
Андин сўнгра лабинг болини сўрсам.
Шаҳриёр дер: «Нозик белингдан кучсам,
Шул қушнинг ўтина ёндим-да келдим».
Аммо, шаҳриёри Олам бу сўзни айди, Шамсунпарий
билдиким, Булбулигүё учун келибдур. Шамсунпарий айди:
«Бизнинг хизматимизда бир дев бор турур, они миндуруб
юборурман. Сизни Қалъаи зарринга олиб борур», - деб,
Шамсунпарий Шаҳриёри Оламға қараб ёлбориб бир сўз айди:

Мундин кетсанг, Шаҳриёрим, биздин ғайри ёр айлама,
Шакардин сўзи мазолим, биздин ғайри ёр айлама.
Туташди ўтлар жонима, олам ёнар бу оҳима,

Топшурдим ман худойима, биздин ғайри ёр айлама.
Сант кетурсан булбул деюб, ман қолурман гулдек сўлиб,
Бир ўзгага меҳринг бериб, биздин ғайри ёр айлама.
Ман қолурман ёна-ёна, ёлборурман Яратғона,
Бир дилбари меҳрибона, аҳд ила паймон айлама.
Шамсун қолиб беқарора, раҳм айлагил мани зора,
Юрагима юз минг яра солибон ҳайрон айлама.
Андин сўнг бу жавобни айди эрса Шаҳриёри Олам тез
келурман, деб парийзодга дилдорлиғ этиб бир сўз айди:

Мундин кетсам парийзод,
Ман келгунча омон бўл.
Жондин ортуқ жонажоним,
Ман келгунча омон бўл.

Йиғлама, ортар қулфатим,
Жоним ичинда роҳатим,
Сансан манинг ҳам улфатим,
Ман келгунча омон бўл.

Кипригинг ўк, қошларинг ёй,
Юзларингдин рашк олур ой.
Сақлаб сани Қодир худой,
Ман келгунча омон бўл.

Солмағил ўзинг оҳ-зора,
Сигиндим ман Биру Бора.
Ман кетурман Шаҳризора,
Ман келгунча омон бўл.

Булбулгўё деюб ман зор,
Бугун бўлдум ман беқарор.
Сақласун Ҳақ сани Жаббор,
Ман келгунча омон бўл.

Аммо бу сўздин сўнг, икковлари хўшлошиб, Шаҳриёри
Оламни девнинг бўйнига миндируб, юборди. Дев осмонға учди,
етти кеча-кундузда Қалъаи заррин намоён бўлди. Бир жойға
борди. Дев айди: «Ман бу ердин ўта билмасман», - деб Шаҳриёри
Оламни кўюб кетти. Эрса Шаҳриёри Олам андак юруб
Шаҳризарнинг дарвозасиға борди. Кўрди, бир қалъа турурким,
тамоми ери олтиндин зийнат берилган. Дарвозасин итариб кўрди,

маҳкам турур. Парвардигори Оламга муножот этиб тамоми
пайғамбарларни шафиъ келтириб бир сўз айди:

Бир отинг Раҳимдур, бир отинг Раҳмон,
Бу дардима ўзинг дармон айлагил.
Манинг бу мушқулим айлагил осон,
Бу дардима ўзинг дармон айлагил.

Бошима савдони солибсан худо,
Йўл кўрсатгил, ўзинг манга раҳнамо.
Бошига аррани қўйган Зикриё,
Бу дардима ўзинг дармон айлагил.

Бир отинг Раҳимдур, бир отинг Жалил,
Булбулнинг дардидин ман бўлдим залил.
Маккани банд этган Иброҳим Халил,
Бу дардима ўзинг дармон айлагил.

Етмиш бўлак бўлиб ёрилган Жиржис,
Булбул деб бошима тушубдур қоҳиш.
Бир мадад қил манга, Ҳазрати Идрис,
Бу дардима ўзинг дармон айлагил.

Ҳазрати Мусоға берибсан асо,
Мўъжизоти анинг – бўлур аждаҳо.
Бир мадад айлагил, Ҳазрати Исо,
Бу дардима ўзинг дармон айлагил.

Булбулгўё деюб кўб чекдим жафо,
Раҳм айлагил манга, ё Ҳазрат Ото.
Ошиқлар сардори Юсуф Зулайҳо,
Бу дардима ўзинг дармон айлагил.

Тангрини ҳабиби Расули Акрам,
Ё муртазо, манга бўлагўр ҳамдам.
Бир мадад айлагил Ҳазрати Марям,
Бу дардима ўзинг дармон айлагил.

Муножот айлади санга Шаҳриёр,
Сигиндим фазлинга, қилма шармсор.
Аввалсан, Охирсан, манга мададкор,
Мададкорим, манга дармон айлагил.

Аммо Шаҳриёри Олам бу муножотни айтиб қараб кўрдиким, дарвозада бир хат ёзилган, мазмуни бу тариқадаким: «Эй Шаҳриёри Олам, бу қалъага келсанг, хайрон-саросима бўлмағил, бу хатни ўқуғил: «Бисмиллоҳир роҳманир роҳиём» деб қўл урғил, дарвоза очилур». Эраса Шаҳриёри Олам «Бисмиллоҳир роҳманир роҳиём» деб дарвозани очди, ичкари кирди. Кўчанинг соғ тарафида неча минг ўғлонлар ва чап тарафида неча минг қизлар олтув коса бирла шароб тўлдуруб Шаҳриёри Оламга тутти. Эраса хриёри Олам илтифот қилмай юрийберди. Бир неча қадам йўл юрди. Булбулигўёни манзилига етушди. Кўрдиким, олтувдин бино бўлган гумбазнинг боши осмон бирла баробар.

Андин сўнг Шаҳриёри Олам ўзига келиб оро бериб, тўнни кийиб, дасторни чулғаб, камарни белига боғлаб омода бўлуб турди. Аммо, камардаги хатни унутти. Ногоҳ Булбулигўё етушди, кўзи Шаҳриёри Оламнинг бошидаги дасторға тушди. Кўрдиким, ўзининг ошиқ ўлган гулининг сувратидур. Они кўруб наъра уриб бир сайрадиким, ҳама жондор беҳуш бўлғудек бўлди. Булбулигўё бир тахтнинг устига кўнди. Шаҳриёри Олам лбулигўёга қараб хушомадлар уриб бир сўз айди:

Сайраб-сайраб булбул қушим,
Учуб манинг бошима кўн.
Айланибон дигар-дошим,
Учуб манинг бошима кўн.

Раҳм этагўр мани зора,
Бугун етдим ман висола.
Сайраюбон қилиб нола,
Келиб манинг бошима кўн.

Келурман чўлу муғондин,
Ишқинг ўтубдур бу жондин.
Ақлимни олди сайрашинг,
Келиб манинг бошима кўн.

Шаҳриёр дерлар дод этсам,
Қушим, санга арзим десам.
Сани олиб Яман кетсам,
Учуб манинг бошима кўн.

Аммо Шаҳриёри Олам бу сўзни айди эраса булбулнинг ишки ҳаддин ошиб, Шаҳриёри Оламнинг бошига кўниб бир сайрадиким, нафасидин ўттиз икки мақом зоҳир бўлди. Шаҳриёрни Олам Сулаймон пайғамбарнинг ҳақ-хурмати деб тутур бўлди.

Булбулигүё парвоз этиб саройнинг тўбасига кўнди. Шаҳриёри Олам тош бўлиб қолди, валлоҳу аълам. Аммо камардағи хатни ўқимади. Шарт шул эрдиким, «ҳар ким камардағи хатни ўқумаса тош бўлур» деган.

Эмди сўзни Шаҳриёри Оламнинг синглиси Анжумпарийзодин эшитинг. Анжумпарийзод оғаси кетгандин бери ҳисоб этиб кўрса уч йил бўлубдур. Отисининг ёнига бориб, «Оғамнинг кетганига уч йил бўлубдур, қайтиб келмади» деб бир сўз айди:

Эшит ота, арзи ҳолим деяйин,
Ман билманам, оғам холи не бўлди.
Оғамни излабон мен ҳам кетайин,
Ман билманам, оғам холи не бўлди.

Мундин кетди оғам холини билмас,
Хабарин олибон ҳеч кимса келмас.
Изидин кетмасам кўз ёшим тинмас,
Ман билманам, оғам холи не бўлди.

Булбулнинг ишқинда булбулдур шайдо,
Тушди магар онинг бошига ғавғо.
Йўқ қарорим манинг кетмасам асло,
Ман билманам, оғам холи не бўлди.

Изидин кетмасам йўқтур қарорим,
Бошима кўтариб номусу орим.
Оламни куйдурур оҳ била зорим,
Ман билманам, оғам холи не бўлди.

Оғаси дардидин бу Анжум ғариб,
Ўлтурурман заъфарондек сарғариб.
Кетарман оғамнинг йўлин ахтариб,
Ман билманам, оғам холи не бўлди.

Анда Шаҳсуворбой айди: «Эй қизим, оғанг Булбулигүё учун кетибдур. Булбулигүёнинг йўлинда неча минг подшоҳлар ва шаҳзодалар тош бўлган турурлар. Ул қуш асли парийзод тилсимдур» - деб қизиға қараб бир сўз айди:

Қулоқ солғил, меҳрибоним,
Оғанг истаб топса бўлмас.
Жоним ичиндадур мотам,
Оғанг истаб топса бўлмас.

Булбулгүё парийзоддур,
Билингиз, жонга офатдур.
Анга етмак машакқатдур,
Оғанг истаб топса бұлмас.

Оғанг бұлди биздин жудо,
Хизр, Илѐс анга хамро(х).
Топшурмишам Кодир худо,
Оғанг истаб топса бұлмас.

Шахсувор дер оҳ айласам,
Сўзни жойинда сўзласам.
Қизим, санга ростин десам,
Оғанг истаб топса бұлмас.

Аммо, Шахсуворбой бу сўзни айди эрса, Анжумпарийзод
қаҳр била еридин туруб сочларин кесиб, юзларига парда тутуб,
сайисхонаға бориб ижозат тилаб «оғамни излаб кетарман» деб
бир сўз айди:

Ман кетарман энди оғам изидин,
Хуш қолинглар, ота-онам, омон бұл.
Хабар олсам эмди ернинг юзидин,
Хуш қолинглар, ота-онам, омон бұл.

Қиш бұлғонда доғлар боши думондур,
Отамнинг бошиға охир замондур.
Оғам учун менинг ишим фиғондур,
Хуш қолинглар, ота-онам, омон бұл.

Бошимиздин эсди айролик ели,
Сўлар бұлди эмди боғларнинг гули.
Ўзи осон қилғай келган мушкили,
Хуш қолинглар, ота-онам, омон бұл.

Айролик ўтина бу Анжум йиғлар,
Манга ёр бұлғайлар барча эранлар.
Худоға топшуринг меники сизлар,
Хуш қолинглар, ота-онам, омон бұл.

Аммо, бу сўздин сўнг ота-оналари кўрдиким, қизи
Анжумпарийзод қаҳр билан кетиб борадур. Ноилж фотиҳа
бериб, «сани худоға топшурдим» - деб зор-зор йиғлаб бир ғазал
айди:

Во дариго, бизларни қон йиғлатиб кетдинг, болам,
Кўшк-айвонимни сен вайрон этиб кетдинг, болам.
Боғ ила бўстонимиз барбод этиб кетдинг, болам,
Фурқат ўтин доғ ила бунёд этиб кетдинг, болам,
Хар ера борсанг сани Аллоҳга топшурдим, болам.

Мўъжизоти Ҳазрати Исо пайғамбар ҳурмати,
Кўҳи Турда розин айтган Мусо пайғамбар ҳурмати,
Бошига арра қўйилган Закариё ҳурмати,
Хар ера борса болам бошина солма фурқати,
Хар ера борсанг сани Аллоҳга топшурдим болам.

Эй Каримсан, бизларни масрур этиб, хушнуд қил,
Лутф дарёсин оқузуб кўнглимиз беҳбуд қил,
Сақлаюб икки боламни йўлларин очук қил,
Раҳм элиб кўзёшима, сан бизлари мағфур қил,
Хар ера борсанг сани Аллоҳга топшурдим, болам.

Аммо отаси бу мухаммасни айди, Анжумпарийзод отасидин
жавоб олиб, йўлга равона бўлди. Уч кеча-кундуз йўл юруб, бир
бешага етти. Кўрдик, бир оқ соқоллиғ пир ўлтурур. Анжумпарий
салом берди, бобо алик олди. Айди: «Эй фарзанд, қайдин
келурсан?» Анда Анжумпарий айди: «Эй бобо, ман Булбулигўё
отлиғ қушнинг ҳайрони бўлуб юрубман», деб бир сўз айди:

Фариштадек оқ соқоллиғ, жон бобом,
Бир қушни ишқина тушуб юрубман.
Ҳақ йўлида андишали, жон бобом,
Бир қушни ишқина тушуб юрубман.

Бобожон, бу ерда тоат қилурсиз,
Булбулигўё маконини билурсиз.
Худо ҳаққи учун хабар берурсиз,
Бир қушни ишқина тушуб юрубман.

Булбулнинг ишқида қарорим бўлмас,
Хар ерда таваққуф этарим бўлмас.
Сиздин ўзга, бобом, ғамкорим бўлмас,
Бир қушни ишқина тушуб юрубман.

Хароб бўлуб қолди боғ чаҳорбоғлар,
Келурман, бобожон, босибон тоғлар.
Булбулгўё истаб бу Анжум йиғлар,
Булбулнинг сўроғин солиб юрибман.

Бобо айди: «Эй ўғлум, ул булбулнинг кўб офатлари, кўб балолари бор турур. Сани парвардигори оламга топшурдим, сани Аллоҳ Таоло ўз паноҳида омон тутқай», - деб бир сўз айди:

Ўғлум, мунга қулоқ солғил,
Йўлда неча балолар бор.
Менинг насиҳатим олғил,
Йўлда неча балолар бор.

Муродингни ўзи берсун,
Душманларинг гадо бўлсун.
Ёринг санинг худо бўлсун,
Йўлда неча балолар бор.

Сиғингил сен Одам Ато,
Ишинг сенинг бўлмас хато.
Қўллар сани ҳақ Мустафо,
Йўлда неча балолар бор.

Хизр, Илёс бўлсун ҳамроҳ,
Алар бўлғайлар раҳнамо.
Топшурдим ман сани худо,
Йўлда неча балолар бор.

Дарвиш айтар ҳар на бори,
Пиринг санинг Ҳазрат Али.
Ёд этугўр Биру Бори,
Йўлда неча балолар бор.

Аммо, дарвиш «Йўлда неча балолар бор. Аллоҳ Таоло сақласун, йўлдошинг санинг Хизр, Илёслар бўлсун», - деб фотиҳа бериб юборди. Андин сўнг Анжумпарийзод яна қирқ кун йўл юруб, бир дарёга етти. Тоза таҳорат қилиб, икки ракаат намози шукри вузуй ўқуди. Андин сўнг шул вақтда дарёдин минордек бир нимарса чиқди, уруш қилдилар. Анжумпарийзод тазарруй қилиб зор-зор йиғлаб бу муножотни айди:

Сиғиндим фазлинга, эй Раҳим, Раҳмон,
Бир қисм тупроқдин инсон айладинг.
Арш, Курсий, Лавҳу қалам яратиб,
Етти қат ер, етти осмон айладинг.

Йўқдин халқ айладинг Одам Атони,
Анго жуфт айладинг Хавво Онани.
То ўлгунча айтиб ҳамду санони,
Манзилнга элтиб фано айладинг.

Андин сўнг Шис набий дунёга келди,
Алар ҳам неча йил умрлар кўрди.
Бир неча одамга дин даъват этди,
Сўнгра они ерга яксон айлади.

Андин сўнг Нуҳ набий дин даъват этти,
Сув бирла қавмининг бари қирилди.
Минг йил умр кўриб охири ўлди,
Қудратингни анга аён айладинг.

Сўнгра пайғамбарлик Идрисга етди,
Неча йиллар худо буйругин этти.
Қудрат бирла яна ўлуб тирилди,
Беҳишт ичра бир жой ато айладинг.

Дунёга неча минг пайғамбар келди,
Ҳар қайси аларнинг бир уммат этти.
Амринг билла шариатинг юритти,
Охири дунёдин фано айладинг.

Алардин сўнграким келди Мустафо,
Ҳабибим деб қилдинг анга марҳабо.
Йўл кўрсатиб, анга ўзинг раҳнамо,
Меърож бериб они меҳмон айладинг.

Анжум дер худога айлаб муножот,
Ҳар ерда банданга сан айла нажот.
Даргоҳингда кезар неча махлуқот,
Аларга сунъингни эҳсон айладинг, -
деб бу муножотни тамом айтиб туруб эрди ул балолар ғойиб бўлди. Андин сўнг Анжумпарийзод йўлга равона бўлди. Уч кун йўл юриб, бир ерга етти. Кўрдиким, икки тоғ: бири оқ, бири қаро тоғ урушур эрди, ўртасидин парча-парча ўт чиқар. Қаро тоғ зўр турур, оқ тоғни ожиз қилиб турур. Шул замон Анжумпарийзод худога сиғиниб, пирлардан мадад истеъонат тилаб бу муножотни айди:

Йўқдин бизни бор айлаган, ё Раҳмон,
Бугун манга мадад берар кунингдур.
Ўзинг қилғил манинг мушкилим осон,
Бугун манга мадад берар кунингдур.

Барчанинг отаси ҳазрати Одам,
Андин пайдо бўлди Исо ва Марям.
Бу замон бўлагўр бизлара ҳамдам,
Бугун манга мадад берар кунингдур.

Сиғиндим зотинга ман эмди, Жалил,
Қилмағил бу ерда хору зор, залил.
Нух набий, Идрис яна, ё Халил,
Бугун манга мадад берар кунингдур.

Ман санга сиғиндим, ҳазрати Яхё,
Бир расулинг санинг Ҳазрати Исо.
Дармондаман, мадад айланг, Закариё,
Бугун манга мадад берар кунингдур.

Собир от кўтарган Ҳазрати Айуб,
Неча йил йиғлади Ҳазрати Яъқуб.
Атодин айрилган Ҳазрати Юсуф,
Бугун манга мадад берар кунингдур.

Неча кунлар бўлди чекарман жафо,
Тангрининг ҳабиби Расул Мустафо.
Ё пийрим, кўлдағил, Али Муртазо,
Бугун манга мадад берар кунингдур.

Майдонда копишур бу икки тоғлар,
Ўртасидин чиқар учқуни ўтлар.
Сиғиндим сизларга бори эранлар,
Бугун манга мадад берар кунингдур.

Худоға сиғиниб бу Анжум йиғлар,
Гўшаларда бордур неча дарвишлар.
Ўртада бор эрур неча пийрлар,
Бугун манга мадад берар кунингдур.

Аммо, Анжумпарийзод бу сўзни айди. Андин сўнг бир ўқни камонға кўюб, қаро тоғдек бир нимарсага қараб отиб йиборди. Оғзидин тортиб то куйруғидин чикди, икки пора бўлди. Кўрса, бир қаро йилон турур. Оқ йилон Анжумпарийға ишорат қилиб юрийберди, изидин Анжумпарий ҳам юрийберди. Ондин бир неча манзил йўл юргандин сўнг бир қалъага олиб борди. Кўрдикки, тамоми девори лаъл-жавохир турур. Ичкари кирди. Кўрса тамоми

аждархо экан. Аждархолардин кўркуб тамоми аъзосига ларза тушуб, худонинг даргохига зор-тазарруъ қилиб, бир сўз айди:

Сигиндим Аллоҳ зотина,
Ман нечук жойлара туштум.
Аждархонинг маконина,
Ман нечук жойлара туштум.

Сақла мани, эй Зулкарим,
Хар ерда қилгил муҳтарам.
Аждархоларни дерам,
Ман нечук жойлара туштум.

Мушкулимни айла осон,
Ё пирим, Ҳазрати Луқмон.
Қўлда мани, ё Сулаймон,
Ман нечук жойлара туштум.

Бошима тушубдур гоҳ иш,
Қўлдағил (мани), ё Идрис.
Ё Закариё, ё Жиржис,
Ман нечук жойлара туштум.

Анжум айтур, ё Мустафо,
Қўлда мани ё Муртазо.
Раҳм айлагил, Қодир худо,
Ман нечук жойлара туштум.

Аммо, Анжумпарийзод бу сўзларни айди эрса, ул йилон бир силкиниб, бир оқ соқолли пир бўлди. Андин сўнг Анжумпарийзодни бойлаб бир олтин гумбазга олиб борди.

Ичинда бир аждархо ётиб турур. Они кўруб беҳуш бўлди. Замондин сўнг ўзига келди. Кўрса, бир киз, ҳурдек. Анжумпарий хайрон бўлди эрса, ул парий айди: «Эй ўғлон, қайдин келиб ва қайга борурсан?» Анда Анжумпарий бобоға қараб, аслу отин ва Булбулигўё учун чиққанин баён қилиб бир сўз айди:

Эшит, бобо, арзи ҳолим айтайин,
Бир кушнинг ишқидин чўлларга туштум.
Бошимдин ўтганин баён айлайин,
Бир кушнинг ишқидин чўлларга туштум.

Боғимда очилур гуллари барно,
Тамошоға келур ғоз билан турна.
Даркор эмиш анга Булбулигўё,
Бир кушнинг ишқидин чўлларга туштум.

Қайтмас айтур, бобо, боғимда сарвим,
Хар тараф очилған юз алвон гулим,
Кувонардим тортиб сайрар булбулим,
Бир қушнинг ишқинда чўллара туштум.

Анда бобо айди: «Эй ўғлим, хуш, марҳабо келибсиз, бу катъага Жаҳоннамо дерлар. Манинг одимни Заҳҳокпарий дерлар. Бу қиз манинг қизим турур. Отиға Жайхунпарий дерлар. Ул девлар бу қизға ошиқ эрди. Иккимиз урушиб, ман ожиз бўлғанда сан келиб ўлтурдинг. Эмди санга бу қизни берурман. Нечунким санинг ўлжанг бўлди », - деди. Анжумпарий айди: «Ман шарт қилубдурман, то Булбулигўёни қўлга келтурмасам қиз олмасман, деб ваъда қилдим», - деди. Андин Заҳҳокпарий айди: «Бу қизни олғил, Булбулигўёни фикрини айтармиз», - деб Анжумпарийзодга қараб бир сўз айди:

Бир иш этдинг, эй одамзод,
Бугун мани шод айладинг.
Ўқ урубон қаро девға,
Йиқиб они мот айладинг.

Умринг сани бўлсун зиёд,
Қаро девни қилдинг барбод.
Қизим олғил, эй одамзод,
Бугун мани шод айладинг.

Қаро девни хўб ўлтуруб,
Урдинг ўқингни тўлдириб.
Дўстларни бугун қулдириб,
Яхшилик изҳор айладинг.

Неча бирлардур раҳнамо,
Умматим десун Мустафо,
Жиловингда Шери худо,
Алар ҳаққин ёд айладинг.

Бўтам, санга сўзим айтсам,
Заҳҳокни қизини олсанг.
Лаъл этиб кийсанга солсанг,
Ўзингга ҳамро айладинг.

Аммо, Заҳҳокпарий айди: «Эй болам, бу қизни олғил,
Булбулгўёни иложин айтармиз», - деди. Андин сўнг

Жайхунпарийзодни Анжумпарийга никоҳ қилиб берди. Анжумпарий кўнглига айди: «Бу никоҳ оғам Шаҳриёрға бўлсин», деб ният қилди. Андин сўнг иккисин бир уйға солиб кетдилар. Жайхунпарийзод Анжумпарийга сўз қотди. Анжумпарий айди: «Ай, жону жаҳоним, ман қасамёд қилибман, агар суҳбат қилсам осий гуноҳкор бўлурман», - деб бир сўз айди:

Эшит сўзум, Жайхунжоним,
Бизга суҳбат вақти йўқтур.
Ичимда кўпдур армоним,
Бизга суҳбат вақти йўқтур.

Қапоқларинг бодоми тар,
Оғзинг писта, лабинг шаққар.
Ҳар бир сўзинг бағрим эзар,
Бизга суҳбат вақти йўқтур.

Ҳар бир юзинг қизил олма,
Кўлларинг бўйнима солма.
Бугун мани осий қилма,
Бизга суҳбат вақти йўқтур.

Худога ман аҳд этибман,
Шарт бирла ҳам ёд этибман.
Жайхунжоним, онт ичибман,
Бизга суҳбат вақти йўқтур.

Қайтмас айтур, парим Жайхун,
Аҳдимни синдурсам бугун.
Ишқингда бўлдим дигар хун,
Бизга суҳбат вақти йўқтур.

Аммо, Анжумпарийзод бу сўзларни айди. Жайхунпарий қабул қилди. Қиз эрканин билмади. Андин сўнг Анжумпарий Заҳҳокпарийга саломға бориб айди: «Эй отамиз, Булбулигўё учун чиқибмиз, то ани қўлумға келтурмагунча қарорим бўлмас», - деди, эрса Заҳҳокпарий соқолидин икки мўй узиб берди. Бири оқ ва бири қора. Анжумпарийға айди: «Бу мўйларни сақлагил, хосияти улдурким, оқ мўйни суртсанг лаъл бўлур, Қаро мўйни суртсанг, қиз бўлур, бу мўйларни эҳтиёт этиб сақлагил», - деб бир йўл кўрсатди. «Бу йўл бирла юрғил, бир дарёға борурсан, ул дарё сани фарқ этгудек бўлур, бу афсунни ўқуб дам берғил, йўқ бўлур. Андин бир ўт пайдо бўлур, санга ҳамла қилур, бул афсунни ўқусанг ул ҳам йўқ бўлур. Андин сўнг илгари юрғил, неча минг

от кўрарсан, алардин ўтгил. Бир от бор, қуйруғи товусга менгзар,
бошининг тамом ери олтундин. Они устига мингил.
Жайхунпарийни аслига келтиргил, сани ул отга маҳкам боғласун,
андин сўнг яна лаъл қилгил. Чунки, от бу қизни кўрса, нобуд
қилур. От қўлга кирса, Булбулигўё ҳам қўлга кирур. Иккиси ҳам
Сўлаймон пайғамбардан қолган турур» , - деб фотиҳа бериб
юборди. Анжумпарий етти кун йўл юрди. Узоқдан бир дарё
кўринди. «Бисмилло» деб тушди, илгари юрди. Ғарқ этгудек
бўлди. Бир афсун ўкуди, сокин бўлди. Эrsa дарёдин ўтиб бир
неча кун йўл юриб олдидан бир ўт пайдо бўлди. Эrsa ўт
Анжумпарийни ёқар бўлди. Анжумпарий ўтга қараб бир сўз айди:

Юзима тоб уран Хурмузий оташ,
Куйдир мани, қўйма, Аллоҳ ишқина.
Куйдир, манга келиб турибсан ёндош,
Қўй, ўтайин, тегма Аллоҳ ишқина.

Куйдириб нетарсан, ман ўзим куйган,
Худони ўтина бағрим эзилган.
Ҳар куни юз куйиб юз йўла ўчган.
Қўй, ўтайин, тегма Аллоҳ ишқина.

Оғам деб келурман босибон тоғлар,
Нолишимдин фиғон айлар булбуллар.
Ёлининг чиқибон беҳуда кўзлар,
Қўй, ўтайин, тегма Аллоҳ ишқина.

Ман ёлғузман, йўқтур манинг йўлдошим,
Оғам деб кўзумдин оқузиб ёшим,
Куйдурма, майдонда қолмасун лошим,
Қўй, ўтайин, тегма Аллоҳ ишқина.

Худони истасанг мани инжитма,
Ғазаб била бу жонима жабр этма.
Аллоҳ ғазаб қилур, мани инжитма,
Қўй, ўтайин, тегма Аллоҳ ишқина.

Анжумнинг нолиши тоғлардин ошиб,
Келурман савдоға бошим булашиб.
Ўтлар тушуб манинг ақлим ҳам чошиб,
Қўй, ўтайин, тегма Аллоҳ ишқина.

Андин сўнг Анжумпарийзод бу сўзларни ўқуб дам берди, ўт
хам йўқ бўлди. Андин сўнг ўтуб бир неча манзил йўл юруб

кўрдиким, юз минг от ухлаб ётур. Андин ҳам илгари ўтди.
Кўрдиким, бир от ётур, боши олтун, қулоқлари лаъл, тишлари дур,
ёллари ёқут. Анжумпарий билдиким, Заҳҳокнинг айтган оти шул
турур, эрса Жайхунпарийни ўз аслига келтуруб ўзи оҳиста от
устига минди. Жайхунпарийзод Анжумпарийни тамом аъзо баида
қилди. Андин (сўнг) Жайхунпарийни боёқи мазкур қил билди
снийпади, лаъл бўлди, кийсасига солди. Бир кун Анжумпарийзод
от устида ўлтурурди. Ногоҳ Аспи Жаҳонгир ўзига келди, уйқудин
турди, Ани кўруб қуйруқини осмонга тикиб бир наъра тортиб
кўрди. Осмонга андоғ учдиким, етти қат осмон ва тўққуз
оралиқни кезди, онинг бирла ҳам қолмади. Андин сўнг етти қат
ерга кирди, анда ҳам қолмади. Ноилож Аспи Жаҳонгир
Анжумпарийзодга қараб: «Нечук бало турурсан?»- деб сиёсат
қилиб бир сўз айтди:

Устимдаги одамзод, кўркмай мани нечук миндинг,
Бу ишингга «офаринбод», кўркмай мани нечук миндинг.

Мани минган одаммусан, ё девму ё париймусан,
Ё одам пайқаримусан, кўркмай мани нечук миндинг.

Манингим, ақлим ҳайрондур, кўрубон бағрим бирёндур,
Мани минган Сулаймондур, кўркмай мани нечук миндинг.

Келурсан қайси ёндин, не тилагинг бордур мандин,
Онт бергил манго каломдин, кўркмай мани нечук миндинг.

Уйқумда ман билмай қолдим, энди ҳақиқатни билдим,
Туш устимдин, тобеъ бўлдум, кўркмай мани нечук миндинг.

Отимдур Аспи Жаҳон, устима миндинг туш бу замон.
Тобеъ бўлдум ман ўшул он, кўркмай мани нечук миндинг.
Яна айди: «Бу иш сандин келган эмастур. Заҳҳок
ҳаромзодадин» деб андоғ тўлғондиким, замин-замон дарпарда
бўлди. «Эмди тушгил, ман саники бўлдим» - деб бир сўз айди:

Устимдан тушубон ўзинг тузатгил,
Ҳар на мақсудингни ўзум қилурман.
Эй одамзод, эмди сўзум эшитгил,
Ҳар на мақсудингни ўзум қилурман.

Ман билурман, бу иш Заҳҳокни иши,
Кезардим бу ерда ёз билди киши.
Эгарим олқибон, орқамни қашни,

Ҳар на мақсудингни ўзум қилурман.

Нола қилиб ман йиғласам Худоға,
Заҳҳок солди мани оҳ била доға.
Туш устимдан, санга бўлдум садоға,
Ҳар на мақсудингни ўзум қилурман.

Отимни сўрасангким, Аспи Жаҳон,
Заҳҳокни дардидин ман бўлдум ҳайрон.
Ета билмас одинг манга бегумон,
Ҳар на мақсудингни ўзум қилурман.

Анда Анжумпарийзод айди: «Ўз каломингдин онт ичарсан», - деди. Аспи Жаҳонгир андоғ қилдиким, Анжумпарий Жайхунпарийни қиз қилди. Аспи Жаҳонгир они таниди ва айди: «Эй ҳаромзоднинг қизи, бу иш санинг ишингдур, бўлмаса бу одамзод бу ишларни билмас эрди», - деб кўб афсус ва надоматлар қилди, аммо фойда бўлмади. Анжумпарийзод устидин тушди. Андин сўнг Жайхунпарий Аспи Жаҳонгирга қараб бир сўз айди:

Сулаймон тулпори, аспи Жаҳонгир,
Бугун сенинг мадад берар кунингдур.
Бу йигитга эмди бўлагўр дастгир,
Бугун сенинг мадад берар кунингдур.

Ямандин чиқибонг келур бечора,
Булбулнинг ишқида бўлуб овора.
Тараҳҳум айлагил биз икки ёра,
Бугун сенинг мадад берар кунингдур.

Бўлмас, Аспим, олдимизга тушмасанг,
Бу йигитнинг матлубини бермасанг,
Булбулигўёга олиб бормасанг,
Бугун сенинг мадад берар кунингдур.

Заҳҳокин қизиман, отимиз Жайхун,
Чўлларнинг устида атласи гулгун.
Бу йигит матлубин этарсан бугун,
Бугун сенинг мадад берар кунингдур.

Аммо Жайхунпарий бу сўзларни айди эрса Анжумпарийзод Аспи Жаҳонгирга оғаси Шаҳриёри Оламнинг ҳолин бир-бир баён қилди. Анда Аспи Жаҳонгир айди: «Эй йигит, ул булбулнинг йўлинда неча одамлар тош бўлубдур. Хусусан, бир йигит бориб тош бўлубдур, оти Шаҳриёри Олам эрмиш. Шамсунпарийни

олгон эрмиш, Қоруншоҳ уч амонат кўйгон парий. Булбулни кўрганда камардаги хатни унутубдур. Они унутиб қолгон сабабли тош бўлубдур. Ман ҳам они кўрмак учун орзуда эрдим. Бориб Булбулдин тилаб тамоми парийзодларга подшоҳ килмоқчи эрдим», деб Аспи Жаҳонгир йигитга қараб бир сўз айтиди:

Эшитгил сўзумни, одамзод ўғли,
Шаҳризарга ўзум бормоқчи эрдим.
Мани минмак санга насиба бўлди,
Шаҳризарга ўзум бормоқчи эрдим.

Булбулигўё они тилсим этибдур,
Ул йигитнинг заволина қолибдур.
Асир бўлуб тош бўлубон ётибдур,
Шаҳризарга ўзум бормоқчи эрдим.

Ул йигитнинг оти Шаҳриёр эрмиш,
Чун Жаҳоннамоён шаҳрина бормиш.
Никоҳ этиб Шамсунпарийни олмиш,
Шаҳризарга ўзум бормоқчи эрдим.

Қоруншоҳ тилсимотин бузмиш,
Камар бирла чапон дасторни олмиш.
Камарда икки хат ўқулмай қолмиш,
Шаҳризарга ўзум бормоқчи эрдим.

Тош бўлубон йигит бўлмиш оввора,
Шамсунпарий қолмиш оҳ билан зора.
Ўзи раҳм айлағай ул Шаҳриёра,
Шаҳризарга ўзум бормоқчи эрдим.

Аспи Жаҳон, эмди сўзни узатма,
Сулаймон оти деб ўзингдин кетма.
Тобез бўл йигита, они инжитма,
Шаҳризарга ўзум бормоқчи эрдим.

Анжумпарий билдиким, Шаҳриёр ўзининг оғасидур. Эрса Анжумпарий Аспи Жаҳонгирга қараб, ул тош бўлгон манинг оғам турур, деб бир сўз айтиди:

Эшитгил, Аспи Жаҳонгир,
Тош бўлган ул оғам манинг.
Қулоқ солиб бўлгил дастгир,
Тош бўлган ул оғам манинг.

Айтиб эрди бул элиндин,
Солигин олибон сандин.
Эшитгил от эмди мандин,
Тош бўлган ул оғам манинг.

Кетди мани солиб зора,
Ватандин бўлди оввора.
Раҳм айлагил Шаҳриёра,
Тош бўлган ул оғам манинг.

Хароб бўлди анда боғлар,
Отам-онам тинмай йиғлар.
Мотамин тутубон бизлар,
Тош бўлган ул оғам манинг.

Устинга минган эранлар,
Тўкилур оғзингдин дурлар.
Отим мани Қайтмас дерлар,
Тош бўлган ул оғам манинг.

Аспи Жаҳонгир хушвақт бўлуб кулди, оғзидин дурлар
тўкулди, «Мурод ҳосил бўлди», - деди. «Мани мингил, Боғи
беуммонга борали», - деди. Анжумпарий минди. Етти кунда Боғи
беуммонга борди. Анжумпарийни бир жойга қўйди, ўзи ичкари
кирди. Хуршидшоҳнинг саройина борди. Девлар ухлаб ётуб.
Оҳиста-оҳиста қўлидин йузигин олиб, юрагига бир шатта уруб,
ишин битириб, Анжумпарийнинг ёнига келди. Йузукни қўлига
солди, тамоми девлар парийлар қўл қовуштурушуб хизматида
бўлди. Шамсунпарий келиб таъзим қилди. Бу лашкар била
Қалъаи Зарринга етушгач Булбулигўё қарши келиб салом берди
ва таъзим қилди. Шул замон Шамсунпарий Шаҳриёри Оламнинг
ёнига бориб зор-зор йиғлаб бир сўз айди:

Садоғанг бўлайин, гул юзли ёрим,
Бошинг кўтар, бизнинг бирла бир сўзлаш.
Шакардин шириндур, сўзи мазолим,
Бошинг кўтар, бизнинг бирла бир сўзлаш.

Бошларинга эмди жоним тасаддук,
Лабларинга эмди болим тасаддук.
Бўйларинга ҳар на борим тасаддук,
Бошинг кўтар, бизнинг бирла бир сўзлаш.

Улуғ-кичик халойиклар, келинлар,
Ёримни ҳолини эмди кўрунлар.
Ёримнинг дардина дармон қилинлар,
Бошинг кўтар, бизнинг бирла бир сўзлаш.

Қошларинга қалам қошим садоға,
Тилларинга сунбул сочим садоға.
Кўзларинга эмди ўзум садоға,
Бошинг кўтар, бизнинг бирла бир сўзлаш.

Шамсун дер ёр учун кўб йиғлар,
Мадад айлангизлар барча эранлар.
Санга фидо бўлсун бу ширин жонлар,
Бошинг кўтар, бизнинг бирла бир сўзлаш.

Андин сўнг Шамсунпарий кўрдиким, Шаҳриёри Оламин
жавоб бўлмади. Эrsa Шамсунпарий Анжумпарий бирла Аспи
Жаҳонгирдин илтимос қилдилар. Аспи Жаҳонгир Булбулигўёга
айди: Шаҳриёри Оламнинг оғаси эркан, муни банддин халос
қилғил, деди. Аммо Булбулигўё бориб тилсимдин халос қилди.
Шаҳриёри Олам акса уруб ўзига келди ва кўрди, хизматинда
Шамсунпарий йиғлаб ўлтурур. Ёриға қараб бир сўз айди:

Шамсун жоним, ишқингда девона бўлмадим ман,
Бел боғлаб бу йўлда мардона бўлмадим ман.
Ҳеч кўрмайин санингдай, мастона бўлмадим ман,
Ёр. юзингни шамсиға парвона бўлмадим ман,
Бошға маломат етмай афсона бўлмадим ман.

Сансиз манго, нигорим, икки жаҳон керакмас,
Тахти бахти Сулаймон, икки жаҳон керакмас,
Сан бўлмасанг қошимда манга бу жон керакмас,
Ман найлайин бу жонни, балки ҳаёт керакмас,
Жону таним қолмади, жонона бўлмадим ман.

Олам ёнар ўтима, оҳ айласам бу соат,
Инс-жинлар тонглашур айтур нечук бу офат.
Дев-парий тинмайин айтур нечук аломат,
Ваҳшу туюр¹, девлар, эй соҳиби адолат,
Етмас санга зарра сўзона бўлмадим ман.

Ошиқ бўлуб туну кун жонинг қурбон айлагил,
Ҳажр меҳнат балосин доим меҳмон айлагил.

¹Туюр – қушлар.

Етса жабру жафолар элдин ниҳон айлагил,
Жабру ситам қилмағил, сабру раҳмин айлагил,
Жонни жонга қўшмайин жонона бўлмадим ман

Номус этмай ҳеч кимдин йўлга қадам қўюбман,
Булбулигўё йўлинда машаққатлар чекибман.
Восил бўлмай булбулға тош сувратлар бўлубман,
Топдим, дилбар ўзини, сўзона бўлмадим ман,
Ёр йўлида ўртаниб девона бўлмадим ман.

Туну кун ҳажр, май ичгил, билинг ишрат ғанимат,
Соки сунгил қадаҳни, фараҳ-суҳбат ғанимат,
Шаҳриёр дер, дўстларим, ёрим юзи ғанимат,
Кўрмай Шамсун юзини афсона бўлмадим ман,
Ёр йўлида ўртаниб девона бўлмадим ман.

Андин сўнг Шаҳриёри Олам бу сўзларни айди, бир-
бирларининг бўюнлариға қўл солиб йиғлашибдурлар. Шул ҳолда
лашкар яқин келди. Шаҳриёри Оламнинг атрофин олиб турдилар.
Эрса Шаҳриёри Олам кўрдиким, бир от, ҳеч замонда андоғ отни
кўз кўруб, кулоқ эшитмаган. Ани кўруб ҳайрон бўлуб туруб эрди.
Анжум парий оғасига қараб бир сўз айди:

Жонлар тасаддуқинг бўлсун, Шаҳриёр,
Боша не иш тушди, баён айлагил.
Аҳволинга раҳм айлағай Биру Бор,
Шукри Ҳақни тилда равон айлагил.

Кўр, бу дам очилди гулшанда коминг,
Етти камолиға сарви хироминг.
Айш айла, роҳатдур эмди мудоминг,
Хотирингни ғамдин амон айлагил.

Шухратинг оламни тутди бегумон,
Шаҳаншоҳ бўлурсан жаҳонға аён.
Тахти фармонингда бўлур инсу жон,
Адлингни оламға арзон айлагил.

Ҳақ сани умрингни айласун зиёд,
Зийнатинг зиёда, давлатинг зиёд.
Дўст ила ағёринг айла хайрбод,
Ўз мулкинға бориб макон айлагил.

Бечора Анжумнинг оҳ била зори,
Сансиз ҳеч бўлмади сабру қарори.
Толёнингга боқиб, эй Шаҳриёри,
Ғунча лабинг очиб хандон айлагил.

Андин сўнг Шаҳриёри Олам кўзин очиб кўрса, синглиси
Анжумпарий турур. Еридин туруб синглиси бирла кўрушуб зор-
зор йиғлаб, ота-онаси ва ёру дўстларин сўраб синглисиға қараб
бир сўз айди:

Жоним бўлсун тасаддуқинг, Анжумжон,
Ота-онам бағри қонлар омонму?
Бир мактаб ичинда ўйнашиб кулган,
Бирга ўсган тенг дўстларим омонму?

Шаҳри Яман ичра бек, неча хонлар,
Ёру дўст, жўра, меҳрибонлар.
Саллонишиб кезган қиз-жувонлар,
Юзлари гул кулган хушлар омонму?

Мадраса ичинда олими омил,
Қози ва муфтилар ҳоқими одил.
Масжид ичра неча муршиди комил,
Хўжа, саййид, кўзи ёшлар омонму?

Боғу бўстонларим турфа ҳаволи,
Гулшан ичра андалиби наволи.
Сайр айласанг жаннат каби сафоли,
Турли дарахт, хўб емишлар омонму?

Ғамдин халос бўлди Шаҳриёр,
Лутф-карам қилди бу дам кирдикор.
Толибидек ёр йўлида интизор,
Ғамда қолғон ёзу қишлар омонму?

Андин сўнг Шаҳриёри Олам бу байтни айди ва яна
Булбулигўё ахтариб бу балоларга гирифтор бўлган бир-бир баён
килиб алардин шикоят қилиб бир сўз айди:

Санга қурбон ўлам , синглим Анжумжон,
Мани бечора ҳам баче қор ўлдим.
Истабон келибман булбулни альён,
Мунча балоларга гирифтор ўлдим.

Қаддимни бор фироқ айлади чун ҳам,
Дилға маҳзунига тушди юз алам.

Жасадим тош бўлуб, асири бўлдум,
Гўё бир деворга сувратлар ўлдум.

Сенингдек ғамхорни еткурди худо,
Бандасига ўзи эрур раҳнамо.
Санга ҳам ёр. ўлди ҳам ҳар давсаро,
Қадамингдин манга сабабкор ўлдум.

Эмди ота-она ҳам қавму хешим,
Кўруб ўлгайманму ҳам денгу душим,
Не балолар ичра қолди бу бошим,
Аларни кўргали юзин зор ўлдум.

Шаҳриёрнинг тили шод ўлди бу дам,
Қилибон Ҳақ ўзи лутф ила карам.
Чекибон Толибий бир неча рақам,
Дера аҳволим ман тайёр ўлдум.

Андин сўнг Шаҳриёри Олам айди: «Эй Анжумжон, бу жойларга нечук келдингиз ва мани тош бўлганимни кимдин эшитдингиз? - деб зор-зор йиғлаб турди. Анга Анжумпарийзод оғасига қараб бир сўз айди:

Кодир Мавлом раҳм айлади ман зора,
Лавҳу қалам, арши аъло еткурди.
Одам Ҳаво лутф айлади ман зора,
Шамсу қамар, арзу само еткурди.

Худонинг раҳми кўб қўймас зиёна,
Кўбдур ильтифоти яхши-ямона.
Шафқати ажалдур жумла жаҳона,
Карам айлаб хираду сар еткурди.

Ҳеч киши бўлмасун мен каби ҳайрон,
Ман санинг йўлингда бўлуб саргардон.
Қайғу-қулфат бирла қолдим шул замон,
Халос этиб Одам Ато еткурди.

Барчанинг ғамкори Ҳазрат Сулаймон,
Ҳар балодин мани сақлади амон.
Ҳазари Сулаймон – шоҳи инсу жон,
Биби Марям ул Масиҳо еткурди.

Анжумнинг оҳидин ўртанур афлок,
Тиғи ҳижрон кўксин айламиш минг чок.
Толибий маҳзунни қўймағил ғамнок,
Шому сахар ҳамду сано еткурди.

Андин сўнг Анжумпарий айди: «Бу от Сулаймон пайғамбарнинг оти турур, бу от мани муродимга еткурди», - деди. Эrsa тамоми улуғ-кичик ҳамма Шаҳриёри Оламнинг ҳаққиға дуо қилдилар. Андин сўнг Шаҳриёри олам Аспи Жаҳонгирға минди. Йузугини қўлиға солиб тамоми девлар парийлар бирла Булбулигўёни олиб Хавзи Чиннинг лабиға келди. Булбулигўёни кўшк устида қўйдилар. Ўзлари соз-суҳбатга машғул бўлдилар, эrsa ародин қирқ кеча-кундуз ўтди, бир соатча бўлмади. Анжумпарий оғасиға айди: «Оға, манда бир нимарса бор», - деб бир лаъл чиқариб берди. Шаҳриёри Олам кўрди ва айди: «Бу не лаъл турур» - дегач Анжумпарий боқти. Қил билан сипади, бир қиз бўлди, юзининг шуъласи офтобға ғалаба қилур эрди. Зулфлари чин-чин, халқа-халқа, ол янок, бодом қапоқ, юпқа дудоқ, сиймин сақоқ, оҳу кўзли, ширин сўзли, мўрча миён, писта даҳон, барри хандон, беҳиштнинг ҳурлари ондин уёлур эрди. Шаҳриёри Олам кўрган замон ўзидин кетиб, беҳуш бўлди эrsa, Анжумпарийзод оғасининг юзиға гулоб сабди. Шаҳриёри Олам ўзиға келди ва айди: «Ҳамширам, бу не қиз турур», - деди. Андин Анжумпарий оғасиға қараб бошидин ўтказганларин баён қилиб бир сўз айди:

Ямандин чиқибон тушдим чўлларга,
Юрубон, оғажон, гирёнлар бўлдум.
Сўроғинг олибон элдин-элларга,
Хабаринг билмайин хайронлар бўлдум.

Келурдим тоғлардин қилмай андиша,
Не савдолар тушди, оғажон, боша.
Ногаҳон учрадим ажаб дарвиша,
Кўл кўтариб они дуосин олдим.

Босибон келурдим лолалиғ тоғлар,
Ҳолми кўрсалар нечалар йиғлар.
Бир дарёға етдим сувлари қайнар,
Отимдин тушубон хайронлар бўлдум.
Келурдим икки тоғ уруш қилурлар,
Ўртасидин чиқар ажойиб ўтлар.
Қоратоғ оқтоға зўрлиғин айлар,
Мен они кўрубон хайронлар бўлдум.

Бир ўқ урдум Коратоға – йиқилди.
Оқ тоғ олиб мани шаҳарға борди.
Никоҳ этиб манга қизини берди,
Заҳҳокни қизини сиз учун олдим.

Заҳҳок йўл кўрсагди, дарёдин ўтдим,
Аспи Жаҳонгирни борибон тутдим,
Сулаймон йузугин қўлима солдим.
Дев-парий борини мусаххар этдим.

Анжумпарий айлар эмди муножат,
Неча меҳнат бўлди бошима бунёд.
Заҳҳокнинг кизидур Жайхунпарийзод
Олғил омонатни, Сиз учун олдим.

Шаҳриёри Олам Аспи Жаҳонгирга айди: «Бу Анжумпарий манинг синглим турур. Бу қизни манинг учун олгон эркан. Эмди муни никоҳ қилмоқ нечук бўлур?» - деди. –Шамсунпарий қабул қилгайму ё йўқму? Анда Аспи Жаҳонгир айди : «Бу сўзни иложин қилурман», - деб Шамсунпарийнинг ёнига бориб ифода бирла бир-бир баён қилиб бир сўз айди:

Мен сенга арз айларам, Шамсун, раҳо¹ айлармисан?
Ё қабул айлаб ўзингга ошино айлармусан?

Бир ажойиб сирри ниҳон бордур, ани зикр айлайин,
Ё қабул айларсан они, ё раҳо айлармусан?

Ул йигитники кўрарсан, Шаҳриёрни синглиси,
Иззатин айлаб они, ё раҳо айлармусан?

Бир ниғори нозанин келмиш бу Анжум қиз била,
Ё анинг ёнига бориб, ё раҳо айлармусан?

Ул Заҳҳокин қизини этмиш никоҳ ёринггаким,
Ёки рашк айларсан они, ё раҳо айлармусан?

Ушбу сўзларни баён айлар санго Аспи Жаҳон,
Ё қабул айларсан они, ё раҳо айлармусан?

Анда Шамсунпарий айди: «Не бўлғай андоғ подшоҳларнинг мўйчасиға бир қиз бўлса ҳам оз», - деб бир сўз айди:

¹ Раҳо – қутқармоқ.

Эшит сүзим, Аспи Жаҳон, изинга қайтмоғинг керак,
Йўқ манда рашк бу замон, борибон айтмоғинг керак.

Қилмасунлар мандин изо, келган бўлса ёру сафо,
Кундош бўлубон устима, айтғоним этмоғинг керак.

Кирсам ёримни қўйнига, солсам қўлимни бўйнига,
Олибон келган қизина тўй яроғин этмоғинг керак.

Шамсун қолиб оҳ-зора, юрагимда юз минг пора,
Бориб айтинг Шаҳриёра, кўнглини хуш этмагинг керак.

Сўнг Аспи Жаҳонгир Шаҳриёри Оламга Шамсунпарийнинг
сўзларин бир-бир баён қилди. Эrsa Шаҳриёри Олам етти кеча-
кундуз тўй-томоша қилиб никоҳ қилдилар. Шамсунпарийзод
муборакбодга келдилар. Аммо Шаҳриёри Олам неча кунлар айш-
ишрат қилдилар, бир кунча бўлмади. Бир кун Шаҳриёри Олам
Аспи Жаҳонгирга қараб кўнглидаги мақсудин бир-бир баён қилиб
бу сўзни айтиди:

Ул юрибон Жаҳоннамоён шаҳрига бордим,

килмай парво,

Кездим бу жаҳонни дасторни чулғаб,

кетгайди хуши.

Ул Булбулигўё(ға) ман ошиқи шайдо,

охир етибон булбулға ҳеч қолмади армон.

Ул борима ҳамро қилмади бетоқат,

еткур ҳолина мани кодир Яздон,

Булбул деюбон юрубон бир неча беклар,

улки кўрган меҳнати ҳар ким эшитса оқилу доно,

Аспимки, эшит маслаҳати сангаки дерман,

неча кун ўлуру завқ томошалар этарман.

Ғар мақсудим улдур, ота бирла анамни,

эмди кетали юртимиз ҳам айлабон азм.

Ким менинг учун зор-тазарруъ айларлар,

ҳеч нарсаси ман шоҳишаҳшоҳ,

Сўзим мани Шаҳризарни кўчирсам,

Боғим ёнига отни олиб борибон қўйсам.

Ман Шаҳриёри Олам,

Жайхунпарий бирла ҳамро,

Андин сўнг Шаҳриёри Олам айтиди: «Отамиз ва онамизга
борсак, юртимизда ёру дўстларимизни кўрсак, зиёда
муштоқдурмиз», - деди. Анга Аспи Жаҳонгир айтиди: «Ҳоло, санинг
қўлингда муҳри Сулаймон бор, ихтиёр санда», - деди. Андин сўнг

Шаҳриёри Олам олтин косани олиб ичиндаги хатни ўқуб дам берди: «Эй Қалъаи Заррин, бу ердин тамоми моллар, дунёларинг бирла ғойиб бўл», - деди. Шул замон ғойиб бўлди эрса худонинг тақдири бирла етти кунда Шаҳриёри Оламнинг ул боғина борди. Шу вақтда номозшом эрди, булардин ҳеч кимнинг хабари бўлмади. Шаҳриёри Олам боғнинг соғ тарафида ўлтуруб кумуш косани қўлига олиб ичиндаги хатни ўқуб дам берди. Шаҳризар шул замон тамоми мол-дунёси бирла ҳозир бўлди. Булбулигўё бирла тамоми девлар боғ ичинда завқ-шавқ бирла бўлдилар. Шаҳриёри Олам Булбулигўё бирла Шаҳризарни ва Шамсунпарий, Жайхунпарий Аспи Жаҳонгирни олиб ўз юртига келди. Келганига зиёда вақтлари хуш бўлиб, парвардигори оламга ҳамд –сано айтиб бир сўз айди:

Шукр, Ҳақнинг даргоҳиға,
Кўз кўрмадук жойа бордим.
Гашт этибон юрт борина,
Бугун ўз жойима келдим.

Тушуб эрдим элдин жудо,
Лочин каби қўлдин жудо.
Булбул каби гулдин жудо,
Яна ўз жойима келдим.

Колмади сабру қарорим,
Кўйиб эрдим номус-орим.
Насиб бўлди Шамсунпарий,
Олиб ўз шаҳрима келдим.

Келдим отимни сакратиб,
Парий-девларни банд этиб.
Булбулигўёни сайратиб,
Яна ўз жойима келдим.

Гулбоғда солланишиб,
Гулнинг деграсин айланиб.
Қум ерларда жавлон уриб,
Бугун ўз юртима келдим.

Шаҳриёр дер ота-онам,
Не иш бўлганин билманам.
Жоним санга арзим дерам,
Бугун ўз жойима келдим.

Аммо Шаҳриёри Олам бу сўзларни айдн эрса, Шамсунпарий, Жайхунпарий тамоми парийзодлар ва девлар жойинда қарор топдилар.

Эмди Шаҳсуворбойдин сўз эшитинг. Намози бомдодни ўқиб бўлгандин сўнг кун чиқди. Мағрибдин ҳам бир кун чиқди эрса Мағрибдағи кундин хабар олди. Кўрса, ўзининг жигаргўшалари турур. Бошидин айланиб, тева бўтасини топгандай ва қўйлар кўзисина топгандай зор-зор йиғлашиб ота-ўғил кўришдилар. Андин сўнг Шаҳриёри Олам кўрган воқеаларни баён этиб бир сўз айти:

Ман келдим узоқ йўллара, ота-онам, кўрушали,
Сигиниб неча пирлара, ота-онам, кўрушали.

Боғимда очилур гуллар, сайрашиб неча булбуллар,
Бугун шод этарман, сизлар бирга, кўрушали.

Миниб келдим бир яхши от, ота-онам, бўлинглар шод,
Келининг икки паризод, - севар ёрим, кўрушали.

Бири Шамсун, бири Жайхун, кийган либослари гулгун,
Шод бўлагўр она, бугун, ота-онам, кўрушали.

Однма дерлар Шаҳриёр, сақласун мани Биру Бор,
Худодур барчаға ғамхор, ота-онам, кўрушали.
Андин сўнг Шаҳриёри Олам бошидин ўтган саргузаштларни баён қилди. Шаҳсуворбой ўғлин саломат кўруб, худоға минг шукр қилиб бир сўз айти:

Шукур, Аллоҳ, келдилар, бу икки ғамхўрим манинг,
Юрагимнинг қуввати ҳам дарда дармоним манинг,
Хурмоли боғи латофат ичра азиз меҳмоним манинг,
Икки олғуз лочиним, ҳам баҳри шунқорим манинг.
Келди икки подшоҳи гули гулзорим манинг,

Сарв янглиғ иккисиким боғу бўстоним манинг,
Кўлладилар иккисини яни Иброҳим Халил,
Худоё, бизларниким, қилма навмиду залил.
Минг бир исмингнинг сифотин бири эрмиш Жалил,
Келди икки подшоҳи гули гулзорим манинг.

Қайта бошдин боғларим бўлди яна боғи Эрам,
Ман буларнинг этган ишига таажжуб айларам.
То қиёмат ман буларни таҳсин айлаб сўзларам,

Икки болим ҳаққина доим дуолар айларам,
Келди икки подшоҳи гули гулзорим манинг.

Шаҳсувор, ўғлинг кетурмиш кўчириб Шаҳризарни,
Шукур қил даргоҳиға, ношукурлик қилма дағи.
Ҳазрати Илёс бирла ҳам Хизрдурлар раҳбари,
Ҳам яна олиб келибдур неча минг дев, парий,
Келди икки подшоҳи гули гулзорим манинг.

Андин сўнг етти кеча-кундуз тўй-томоша этиб, буларнинг шукронаси учун зиёфатлар қилдилар. Кўрдиким, бир қалъа пайдо бўлубдур, тамоми деворлари олтундин, кун била чақилишур. Ҳайрон бўлдилар. Бир киши айди: «Шаҳсуворбойнинг ўғли Шаҳриёри Олам келди, деб эшитдук. Булбулигўёни олиб келибдур. Магар шул бўлғай деб», - жавоб берди. Эрса халойиқлар кўркушдилар. Агар Булбулигўёни қалъаси бўлса тамом дев, парий турур. Агар киши яқин борса дев парийлар уруб маюб қилур эрмиш, дебдурлар.

Алқисса, бир кун Доробшоҳга хабар бердилар. Бир одами айди: «Эй шоҳи олам, бир арзим бор!» - деди. «Айтгил!» Анда ул одам айди: «Мани хизматингизга юборди. Бир боға бориб кўрдим, Шаҳсуворнинг ўғли Шаҳриёри Оламнинг боғининг ёнида бир қалъа пайдо бўлубдур, олтундин музайян бўлган. Они кўруб ҳайрон бўлуб эрдим. Ногаҳон қулоғимга бир овоз етушди. Эшитган ҳамон отдин йиқилдим. Етти кундин сўнг ўзимга келдим», - деди. Онда яна бир одам айди: «Онинг сўзи рост турур. Шаҳсуворбойнинг ўғли Булбулигўёни ва Аспи Жаҳонирни ва Сулаймон пайгамбарнинг йузугини олиб бармоқиға солибдур. Тамоми дев, парийларни мусаххар қилган эрмиш. Ул Қалъаи Заррин олтундин эрмиш. Бизлар сизга айта билмас эрдук», - дедилар. Подшоҳ бу сўзларни эшитуб вазириға айди: «Сан борғил, ростму, ёлғонму? Агар борсанг, одоб-икром бирла сўз айтгил, ҳаддин зиёда сўзламагил. Андоғ жамоатни қаҳри келса, шаҳарни вайрон қилур, деб Доробшоҳ вазириға таълим бериб бир сўз айди:

Мундин кетагўр эмди, Шаҳризарни сариға,
Йўқса итоб айларман бекларнинг ҳаммасиға.
Ул Шаҳриёри Олам Шаҳризарга борибдур,
Шаҳризарга кирибон не ишларни этибдур.

Бахти Жаҳон оламға гулғулалар солибдур,
Ростму айтғон сўзлар кўруб келгил ҳаммасина.
Келганму экан Шаҳриёр Шаҳризарни кўчуруб,
Яхши тафаҳҳус айлаб сан келгил они кўруб.

Тушубон бошлара минг савдо эмди,
Булбулигүё тилсими нақл қилурлар эмди,
Хам девлар айламасун шахримни ваїрон эмди,
Бориб, вазир, сўзлагил таҳқиқ этиб кел эмди.

Ё инсму ё парийму не эрконини билгил,
Шаҳримдин подшоҳи салом - таҳиёёт¹ дегил,
Бечора Дороб сўзи тамом бўлди, англагил,
Кўб румуз², кўб суханлар айлаб борғил ҳам яна.

Аммо, Доробшоҳ вазирига айди: «Сизга подшоҳимиз мубораклаб юборди, дегил», - деб таълим берди. Алқисса, вазир Шаҳриёри Оламнинг аввалги боғига борди. Шахсуворбой саройга олиб борди. Ўлтурғондин сўнг дуо қилдилар. Дастурхон қўйдилар ва таомин едилар. Андин сўнг вазир айди: «Бизнинг подшоҳимиз ўғлингиз Шаҳриёри Оламини эшитиб муборакбодликқа йиборди. Эмди ижозат бўлса, қайтсак», - деб бир сўз айди:

Шахсувор, ўғлинг кетургил, ман анга арз айларам,
Подшоҳнинг холин бир неча сўзларни дерам.

Неча кун чекмиш жафолар Шаҳризаррин йўлинда,
Булбулни олиб келибдур, анга таҳсин аїтарам.

Неча сўз айтиб юборди ўғлингта Доробшоҳ,
Онинг айтган сўзини ман ўғлингта бир-бир дерам.

Ўғлингта бўлсун муборак тахт бирла Шаҳризари,
Ким манинг онинг ҳаққиға доим дуолар айларам,

Подшоҳнинг ёнидан ман келмишам Банд вазир,
Хам муборак юзини кўруб анинг ман кетарам.

Шахсуворбой айди: «Ўзин кўриб сўзлашмай кетармусиз?» - деди. Анда вазир айди: «Не ерда кўрармиз?»- деди эрса Шахсуворбой вазирни бошлаб Шаҳриёри Оламнинг Калъасиға олиб борди. Бориб айди: «Эй ўғлим, Доробшоҳ вазирин сизга муборакбод қилиб юборибдур», - деб бир сўз айди:

Эй фарзандим, Доробшоҳ подшоҳ
Сизга дуо қилур эрмиш.
Келганинга хушбахт ўлуб,
Вазирин сизга юбормиш.

¹Таҳиёёт – табрик.

²Румуз – рамзлар.

Вазир келибдур боғингга,
Тушубдур оқ ўтовина,
«Ўғлинг келтургил ёнима»,
Доробшоҳдин вазир келмиш.

Жон болам, боғинга боргил,
Вазирнинг сўзин эшитгил,
Қайтариб они юборгил,
Шоҳимиз мунтазир эрмиш.

Боғингда очилур гуллар,
Юз алвон сайрар булбуллар.
Подшоҳ ўзи келур, дерлар,
Ўзим бориб кўрсам дермиш.

Ҳайрон бўлурлар боғинга,
Келтурмадим ман ёнинга.
Олиб келган бу шаҳрингга,
Ҳаммалари ҳайрон эрмиш.

Келибман отанг Шаҳсувор,
Ерингдин тургил, Шаҳриёр.
Боғингда вазир интизор,
Кўрмай сани қайтмас эрмиш.
Шаҳриёри Олам еридин туруб, ичкари кириб Шамсунпарий
бирла Жайхунпарийдин савол сўраб бир сўз айди:
Эшитинглар, икки гулим, Доробшоҳдин хабар келмиш.
Келганимни билиб алор, Доробшоҳдин вазир келмиш.

Билмам нима дерлар, бошима тушубдур ғамлар,
Кенгаш беринг акобирлар, Доробшоҳдин вазир келмиш.

Эмди маслаҳат этинглар, сўзни бир ерда қўйинглар,
Манга жавобин беринглар, Доробшоҳдин вазир келмиш.

Шаҳриёр дер од айларам, вазирнинг ёнига борсам,
Бул дам жавобин берсам, Доробшоҳдин вазир келмиш.
Аммо, Шаҳриёри Олам бу саволни айди. Анда Шамсунпарий
бирла Жайхунпарий айди: «Бу сўзни Аспи Жаҳонгирдин сўранг»,
- деди. Эrsa Шаҳриёри Олам Аспи Жаҳонгирга қараб бир ғазал
айди:

Эшитгил, Аспи Жаҳонгир, сен эурсан соҳиб карам,
Хар на иш олди ма кеб маслаҳатни санга дерам.

Шахризарни кўчуруб келтурдим ман боғим аро,
Кўб ғалоғуллар тушубдур неча мўъмин аро,

Хам ўзим борсам деб эрмиш Доробшоҳ,
Ман нечук онинг бирла эмди мулоқот айларам,

Боғим ичра ҳам вазири ўлтурубдур интизор,
Бориб онинг олдиғақим анга не сўзлар дерам.

Маслаҳатни айладим Шамсун била Жайхунима,
Санга кўйдилар бу ишни кайфияти ложарам.

Шахриёр ийглаб дуо айлар санинг ҳаққингғақим,
Мустажоб бўлғай дуоси даргоҳида, ё Раҳийм.

Анда Аспи Жаҳонгир Шахриёри Оламни бир пинҳон жойға
чиқариб айди: «Эй Шахриёри Олам, Доробшоҳ санинг туғғон
отанг турур». Эрса Шахриёр айди: «Не дерсан, манинг отам бўлса
бир келмасму?» - деди. Анда Аспи Жаҳонгир айди: «Агар
Доробшоҳ сани ўгли эрканинг билса жонини фидо қилур эрди», -
деб бу нукталарни адо қилди:

Эшит сўзим, эй Шахриёр,
Аввал худо хор айлади.
Охиринда давлат бериб,
Санга ўзи ёр айлади.

Отанг эрур Дороб подшо,
Фарзандсиз эрди бенаво.
Сани берди анга худо,
Яна олиб зор айлади.

Айтай отангнинг аҳволин,
Тушди бошиға турфа ғам.
Рақиблар сандин айириб,
Яна санга зор айлади.

Олди онангни орзулаб,
Яхши кўрар эрди они,
Душманлар итбача кўюб,
Онани бекор айлади.

Онинг била ҳам бўлмайин,
Яна қилибон маслаҳат.
Икки кундош пишик кўюб,
Синглигни бекор айлади.

Онлар онанг қувдириб,
Қилди юртидин бадар.
Ахир чиқибон чўллара,
Кампир била ёр айлади.

Аммо, Аспи Жаҳонгир бўлган сўзларни бир-бир баён айлади. Айди: «Эй Шаҳриёр, онанг сени туғғонда кучук туғди деб, Анжумпарий бўлганда пишик туғди деб, икки кундош Доробшоҳга ямонлаб чўлга қувдирди. Отанг ушбу макрларни билмади. Ҳоло онанг бир кампир бирла ўлтурғандур», - деди. Тамом бўлган воқеаларни бир-бир баён қилди, эрса Шаҳриёри Олам Аспи Жаҳонгирдан бу сўзларни эшитиб, бетоқат бўлуб айди: «Эмди онамизга бир киши юбориб бўлурму?» - деди. Анда Аспи Жаҳонгир айди: «Аввал меҳмонни узатиб юборинг. Андин сўнг олиб келурмиз», - деди, эрса Шаҳриёри Олам айди: «Вазирнинг ёнига бориб не жавоб берили?» - деди. Анда Аспи Жаҳонгир айди : «Эй Шаҳриёр, бориб айтғил: «Доробшоҳ тамоми уламо, фузало ва амирзодалар бирла бизга келиб меҳмон бўлсун», - деди, эрса Шаҳриёри Олам вазирни ёнига бориб салом берди ва дуо қилди. Дуодин сўнг Доробшоҳ хар сўз айтиб эрди, бир-бир баён қилди. Анда Шаҳриёри Олам айди: «Доробшоҳга айтғил, уламо ва фузало, сипоҳийлари бирла бизга меҳмон бўлсун», - деб вазирни қайтариб юборди. Вазир Доробшоҳга тамоми бўлган воқеаларни бир-бир баён қилди. Эрса Шаҳриёри Олам Аспи Жаҳонгирга айди: «Эмди, онамизни олиб келсак», - деди. Аспи Жаҳонгир «хуш бўлғай» деб устига миндуриб равона бўлди ва борур эрди. Ногоҳ бир жазирада бир коза кўринди. Бориб отдин тушуб ичкари кирди. Салом берди ва ўлтурди. Шаҳриёри Оламдин сўз сўрди: «Қайдин келиб ва қайда борурсиз?» - деди. Анда Шаҳриёри Олам айди: «Ямандин келур эрдим, кўзум сизларга тушуб келдим», - деди. Анда кампир Гулчехрапарийга бўлган тамоми воқеани бир-бир баён этди. Шул он Гулчехрапарий ўзига қараб кўрса, эмчагимдин сут равона бўлубдур. Они кўруб йиғлай бошлади. Шаҳриёри Олам айди: «Не учун йиғларсиз, бул вақт йиғлар вақти эрмастур», - деди. Анда Гулчехра парий айди: «Неча йилдин бери кўр бўлган эмчагимдин сут келур. Бу на сир турур?!

Магар сиздин фарзандимнинг пси келур», - деб фалакдин шиква қилиб, кампирга қараб бир сўз айди:

Эшит сўзим, онажоним,
Эмчагимдин сутим келди.
Жондин ортуқ меҳрибоним,
Эмчагимдин сутим келди.

Бошимдин кулфатим учди,
Бугун фараҳ ели эсди.
Бу йигитга меҳрим кетди,
Эмчагимдин сутим келди.

Айроликдин қон ютарман,
Кўздин ёшимни тўкарман.
Ўғлим, деб гумон этарман,
Эмчагимдин сутим келди.

Ниқобин юзидин олса,
Жамолини бир кўрсатса,
Будур менинг ҳолим сўрса,
Эмчагимдин сутим келди.

Кўкка етар оху зорим,
Қолмади танда мадорим.
Юзинг очгил, ниқобдорим,
Болам, сизга меҳрим келди.

Чаҳорбоғим гулимисиз,
Гулимнинг булбулимисиз.
Ё фарзандим ўзимисиз,
Кўзим, сизга меҳрим келди.

Гулчеҳра дер нетай ҳолим,
Куяр бўлди устихоним.
Бўлғаймисиз менинг ўғлум,
Фарзандим деб меҳрим келди.

Аммо, Гулчеҳрапарий бу сўзларни айди ва хунбирён йиғлади. Онинг йиғлаганига Шаҳриёри Олам ҳам, Аспи Жаҳонгир ҳам, кампир ҳам йиғладилар. Эrsa Шаҳриёр еридин туруб, онасининг бўйнидин қучоқлаб айди: «Эй онажон, кучук туғди деган ўғлинг турурман, пишик туғди деган қизинг – Анжумпарий, они уйда кўюб келдим», - деб тамоми воқеаларни бир-бир баён қилди. Шул

замон Гулчеҳрапарий ўзидин кетиб, беҳуш бўлуб йиқилди.
Замондин сўнг хушига келди, эрса андин сўнг Гулчеҳрапарий
бирла Шаҳриёри Олам – боғли баҳор ҳар бири бир сўз айтиб
бошдин ўтканларин бир-бир эшитгани бу турур.

Сўзи Шаҳриёр ўғли:

Икки болам йўк деб гумон айлама,
Ман ўғлингман, онажоним, амонам.
Қайғу-ҳасрат бирла рангинг сўлдурма,
Ман ўғлингман, онажоним, амонам.

- Сани боринг билмас эдим, ўғлимжон,
Қаро кўзли мадоримиз санмисан.
Қайта бошдин яна берди тоза жон,
Қизил юзли мадоримуз санмусан?

- Йўл устидин мани дўғма топибдур,
Шаҳсувор отамға мани берибдур.
Жони била мани парво қилибдур,
Ман ўғлингман, жоним онам, амонам.

- Неча вақтлар қолди бошим думона,
Рақиблар ўқина бўлдим нишона.
Болам бори манга эрди гумона,
Жайрон кўзли мадоримиз санмусан?

- Саҳар вақти яна дўғма чиқибдур,
Қудрат била йўл устина борибдур.
Синглимни ул ердин топиб олибдур,
Ман ўғлингман, онажоним, амонам.

- Икки кундош манга на иш этдилар,
Сан бўлганда кучукбача кўйдилар.
Ўғлинг деб жонима ўтлар солдилар,
Қизил юзли жонажоним, санмусан?

- Улуғ бўлуб ажаб боғлар солдурдим,
Ичида юз турли гуллар эктурдим.
Онам, холинг кўруб рангим сўлдурдим,
Ман ўғлингман, жоним онам, амонам.

- Икки кундош келиб теграм олдилар,
Синглингин ўрниға пишак кўйдилар.

Туганмас савдони боша солдилар,
Кизил юзли мадоримиз санмусан?

- Булбулигўё дедим, истаюб кетдим,
Шамсун бирла Жайхунпарийни олдим.
Шаҳризарни кўчурубон келтурдим,
Ман ўғлингман, онам - жоним, амонам.

- Насимийдай тирилайн сўйдилар,
Таёқ уруб чўлдин чўлга қувдилар.
Ит туғди деб манга тухмат этдилар,
Жайрон кўзли мадоримиз санмусан?

- Шаҳриёр дер яхши-ёмон билмаган,
Онанг юзини тўя кўрмаган,
Эмчагидан меҳр сутини эммаган,
Ман ўғлунгман, онажоним, амонам.

- Гулчеҳра, ўғлингнинг юзинда парда,
Тараҳхум айлагил бу охи сарда.
Ўғлиммусан, ростин дегил бу ерда,
Қаро кўзли мадоримиз санмусан?

Алқисса, андин (сўнг) она-ўғул андоғ йиғлашдиларким, гўё қиёмат қойим бўлгандек бўлди, эрса Шаҳриёри Олам онасини ва кампирни отга миндириб шаҳарга олиб келди. Шамсунпарий, Жайхунпарий ва Анжумпарий, тамоми парийзодлар таъзим қилдилар. Анжумпарий онаси бирла кўрушиб зор-зор йиғлашиб, Анжумпарийзод онасига қараб ҳол-аҳвол сўрашиб бир сўз айди:

Фарзанд жамолин кўрмаган
Онам-жоним, кўрушали.
Ҳаргиз меҳнатдин чикмаган,
Қабам-онам, кўрушали.

Фалак солди ҳажр тоза,
Юрагим бўлди садпора.
Рақиб юзи бўлди қора,
Онам-жоним, кўрушали.

Онам борини билмадим,
Жамолин тўя кўрмадим.
Меҳрин сутини эммадим,
Онам-жоним, кўрушали.

Онам, жоним неча йиллар,
Боша тушди қаро кунлар.
Масканинг бўлубдур чўллар,
Онам-жоним, кўрушали.

Икки кундош онг олғон,
Мани олиб пишик солган.
Шул болангман қаршу келган,
Онам-жоним, кўрушали.

Анжум деюр онам-жоним,
Кўзларимдин оқар қоним.
Хуш келибсиз, меҳрибоним,
Каъбам, онам, кўрушали.

Алқисса, андин сўнг ҳаммалари йиғлашиб юзлашиб ичкарига кирдилар. Гулчеҳрапарийға ҳам подшоҳликдан либос кийдурдилар. Ҳамма кулфатлар даф бўлди ва хушвақт бўлдилар. Андин сўнг Гулчеҳрапарий бошдан ўтган ишларин баён этиб худоға юз минг қатла шукрлар қилиб бир сўз айди:

Шукр Ҳақнинг даргоҳина, болаларим юзин кўрдим.
Суяндим минг бир одина, болаларим юзин кўрдим.

Неча кунлар подшоҳ бирлан суриб эрдим айшу ишрат,
Худойим солди жудолик, болаларим юзин кўрдим.

Анжумжоним, сан бўлғанда кўйдиларким пишик бача,
Охири бўлди шарманда, болаларим юзин кўрдим.

Неча йиллар чекдим ҳижрон, ичимда қолмади армон,
Икки келиним – қизимжон, болаларим юзин кўрдим.

Шамсун бирла Жайхунжоним, Ҳақ сақласун Шаҳриёрим,
Анжумжоним - меҳрибоним, болаларим юзин кўрдим.

Гулчеҳра кўб чекдим меҳнат, яна берди манга роҳат,
Шукур эт, бу дам ғанимат, фарзандларим юзин кўрдим.
Аммо, булар айш-ишрат бирла бўлдилар. Энди сўзни вазирдин эшитинг.

Вазир Доробшоҳнинг ёниға бориб Шаҳриёри Оламнинг айтгон сўзларин бир-бир баён қилди ва яна айди: «Сизни юз минг киши бирла меҳмон бўлсун», - деди. Анда подшоҳ айди: «Бу

не вокеа турур, хаддин ташқари», - деди, эрса вазир айди: «Ҳар кимни худо хоҳласа, андоғ қилур», - деди. Бир нақл бордурким, байт:

Эр назари тушса, кесак нон бўлур,
Кимки Худо хоҳласа, султон бўлур.

Анда подшоҳ айди: «Андоғ бўлса, лашкар жамъ бўлсун», - деди ва не маслаҳат керак деб вазирига қараб бир сўз айди:

Улуғ-кичик халойиқлар, билинглар,
Бу не сирдур, эшитинглар, ёронлар.
Энди не маслаҳат бўлса қилинглар,
Бу не сирдур, эшитинглар, ёронлар.

Шаҳсуворни ўғли не иш этибдур,
Шаҳризарни кўчируб келтирубдур.
Менинг бу бошима қайғу тушубдур,
Бу не сирдур, эшитинглар, ёронлар.

Парийзод девлара мубориз¹ қилса,
Менинг бу бошима ғавғолар солса.
Бу ўлкам борини хароб айласа,
Бу не сирдур, эшитинглар, ёронлар.

Эмди мани подшоҳлигим гумона,
Не манда зурриёд бор, не бир нишона.
Вазир, дегил, бошим қолди думона,
Бу не сирдур, эшитинглар, ёронлар.

Шаҳриёр айтибдур, мунда келсин деб,
Шаҳризарни тамошолар қилсун деб,
Юз минг киши бирла меҳмон бўлсун деб,
Бу не сирдур, эшитинглар, ёронлар.

Дегил онга борган яхшиму?
Ё ўлкани ташлаб қочғон яхшиму?
Бошга не келганин кўрган яхшиму?
Бу не сирдур, эшитинглар, ёронлар.

Доробшоҳ айтадур, эмди вазирлар,
Бирна бўлса, маслаҳатни кўрунглар.
Маъкул бўлса, олдинмизга тушунглар,
Бу не сирдур, эшитинглар, ёронлар.

¹ Мубориз - жанг.

Анда вазирлар айди: «Эй подшоҳим, бормасак бўлмас», - деди, эрса юз минг киши бирла юриш қилдилар.

Шаҳриёри Олам хабар топиб парийзодларга ҳукм қилди: «Юз минг олтун табак, юз минг кумуш табак, юз минг олтун коса, юз минг кумуш коса, юз минг от тамоми лаъл жавоҳир бирла безалған қилинлар, Яман дарвозасиға, боғга пойандоз тўшаб, лаъл-ёқут сочинлар». Парийзодлар тамомин тайёр қилди.

Аммо, Доробшоҳ Ямандин чикди, кўрдиким, тамом лаъл-ёқут тўкилган. Бу сифат бирла Шаҳризарринга келдилар. Кўрдиким, турфа қалъа турур, олтундин, ўргасида бир кўшк бордур, кўз кўриб, қулоқ эшитган эрмас. Они кўруб ҳаммалари беҳуш бўлдилар. Боз хушлариға келиб кўрсалар, кўчанинг соғ тарафида неча минг қизлар мисоли ойдек, чап тарафида неча минг ўғлонлар мисоли саддек ва неча минг парийзодлар ва неча минг бохайбат девлар кўрганнинг захроси ёрилғудек. Аммо, Шаҳриёри Олам Аспи Жаҳонгирни миниб, тўнни кийиб, дасторни бошиға чулғаб, камарни белиға боғлаб, юзига ниқоб тортиб, Доробшоҳнинг олдиға чикдилар. Ани кўруб ҳамма беҳуш бўлдилар. Шул онда Булбулиғўё наъра уриб бир сайради, ҳамма беҳушлар ўзларига келдилар. Бу сифатлар бирла иккиси ҳам отдин тушуб кўрушдилар. Шаҳриёри Олам отасиға одоб-икром бирла бир неча нукта сўзларни баён қилди. Сўз бу турур:

Қадам кўюб келдинг бизнинг эллара,
Хуш келибсиз, бош устина, азизим.
Булбул учиб, кўнсин эмди гуллара,
Хуш келибсиз, бош устина, азизим.

Қадам кўюб юринг, қилмайин ибо,
Босған еринг бизга бўлсун тўтиё.
Ҳар бир саломинга юз минг марҳабо,
Хуш келибсиз, бош устина, азизим.

Ҳавзи Чин лабинда хиргоҳ қурулған,
Неча минг созлари бори тузилған.
Муғаннийлар ҳаммалари йиғилған,
Хуш келибсиз, бош устина, азизим.

Устингдин, подшоҳим, дурлар сочилсун,
Соз чертилиб, неча кўслар¹ урилсун.
Олтун коса бирла шароб ичилсун,
Хуш келибсиз, бош устина, азизим.

Шахсувор ўғлиман, одим Шаҳриёр,
Муяссар айлади ўзи Биру Бор.
Тахт устина чиқиб айлагил қарор,
Хуш келибсиз, бош устина, азизим.

Аммо, Шаҳриёри Олам бу сўзларни айтгондин сўнг хавз бўйиға бордилар. Дастурхон келтурдилар. Неча алвон таом тортдилар. Таомдин сўнг суҳбатға машғул бўлдилар. Етти кечакундуздин сўнг Булбулигўёни кетурдилар. Булбулигўё наъра уриб бир сайради, халойиқлар ҳамма қаққаҳа уруб бехуш бўлдилар. Етти кундин сўнг яна Булбулигўё сайради, ҳаммалари зор-зор йиғлаб турдилар. Тамоми халойиқ таҳсин ва офарин қилдилар. Неча кунлар мунда бўлдилар. Андин сўнг Доробшоҳ Шаҳриёри Оламдин ижозат тиладилар. Шаҳриёри Олам жар урдилар. Тамоми одамлар керагинча олтун ва кумушлардан олсулар деб, эрса ҳар ким мазкур олтун ва кумушдан даркорича олдилар. Андин сўнг ўз манзиллариға қайтдилар. Шаҳриёри Олам бир неча қадам йўл юриб ўзини билдурмай хўшлашиб қолди.

Булар йўлга равона бўлдилар. Доробшоҳ айди: «Эй вазирлар, мундоғ иззатларни кўрмушмиз, камиси йўқтур». Анда вазир айди: «Ҳақ Таоло берибдур, зиёда бўлсун», - деди, эрса Доробшоҳ айди: «Биз ҳам меҳмон қилсак нечук бўлур», - деди. Анда вазирлар айдилар: «Қоида шул турур», - дедилар. Анда подшоҳ айди: «Андоғ бўлса қайтиб бориб чақириб келғил», - деди, эрса вазир Шаҳриёри Оламнинг ёниға бориб: «Подшоҳимиз тамоми раъиялари бирла сизни таклиф қилди», - деб Шаҳриёрға қараб бир сўз айди:

Эшит, сўзим, эй Шаҳриёр,
Подшоҳ сизга салом деди.
Қадам босиб кулбамизга,
Бизга меҳмон бўлсун деди.

Мунда келсун аҳли билан,
Неча парий-деви билан.
Суҳбат этсун бизнинг билан,
Бизнинг жойни кўрсун деди.

Истаги санинг висолинг,
Яна кўрсам дер жамолинг.
Подшоҳ бўлуб оху зоринг,
Қадам ранжур қилсун деди.

Ишинг санинг доим ривож,
Ёр юзидан олурсан бож.
Муборак бўлсун тахт-тож,
Келиб тахтга минсун деди.

Сарбанд вазир дедим борим,
Колмади манда қарорим.
Эшит сўзим, Шаҳриёрим,
Шоҳим сизни келсун, деди.

Андин сўнг Сарбанд вазир жавобни айди: «Эй Шаҳриёр, подшоҳимиз сизни келсун деди», - деб сукут қилиб турди. Шаҳриёр айди: «Андоғ таваккуф¹ қил» деб ичкари кириб Аспи Жаҳонгирга машарат қилди. Анда Аспи Жаҳонгир: «Муборак бўлсун, отанг бирла топишурсан», - деб Шаҳриёри Оламга қараб бир сўз айди:

Кулоқ солғил, Шаҳриёрим,
Эмди сан отлансанг керак.
Юзингдин олиб ниқобинг,
Жамолинг кўрсатсанг керак.

Яман кириб элинг билан,
Неча парий-девинг билан.
Қаршу бўлуб отанг билан,
Бир-биринг топишсанг керак.

Отанг эрур Дороб подшоҳ,
Фарзанд учун бўлул гадо.
Мақсудингни бериб худо,
Эмди тахтга минсанг керак.

Хабар айғил эл борина,
Деву парий сардорина.
Отангнингким, висолина,
Онанг бирла етсанг керак.

Сан борингни отанг билмас,
Синглингнинг борини билмас.
Кўз ёши отангни(нг) тинмас,
Сан они тиндурсанг керак.

Отим мани Асп Жаҳонгир,

¹ Таваккуф – тўхтамоқ.

Шаҳриёра бўлгил дастгир.

Отанг бирла вазир дегил,

Ўзингга қаратсанг керак.

Андин сўнг Аспи Жаҳонгир айди: «Эй Шаҳриёр, вазирни қайтаргил, сабоҳ борурмиз деб», эрса Шаҳриёри Олам вазирга айди: «Эртанг борурмиз», - деб. Вазир подшоҳнинг ёнига борди. Бориб бир-бир баён қилди. Аммо, подшоҳ уйига бориб зиёфат асбобин тутиб турди. Тонг отди. Тамоми етти яшардин етмиш ёшгача Шаҳриёри Оламнинг олдига чикди эрса, Шаҳриёри Олам Аспи Жаҳонгирни миниб, Шаҳсуворбойни ёнига олиб, дев-парийларга бош бўлиб, юзига ниқоб тортиб, Булбулигўёни қафасга солиб равона бўлдилар. Халойиқлар они кўруб беҳуш бўлуб йиқилди. Булбулигўё бир сайради яна ўзларига келди. Бу сифат бирла подшоҳнинг ўрдасига тушдилар. Ўлтуруб дуо қилдилар. Кеча бўлди. Отларга ем берурда Шаҳриёри Оламнинг сайисидин сўрди: «Отинг нечоқли ем ер», - деди. Анда саркор ғулом айди: «Бир қалқон ҳовуч маржон тош едур», - деди. Они Доробшоҳга айдилар. Шоҳ ҳайрон бўлуб Шаҳриёри Оламдин сўрди. Шаҳриёр: «Рост турур», - деди. Подшоҳ айди: «Ҳеч вақт эшитганимиз йўқ, от тош ейди деб». Шаҳриёр Доробшоҳга қараб бир сўз айди:

Эй подшоҳим, мандин эшит турфа сўзим бор,
Хун жигарим, чашми тарим, дийдаларим бор.

Отим манинг оди эрур Аспи Жаҳонгир,
Кон тўкадур турфа, яна хар ҳунари бор.

Машхур эрур бу отим олам ароким,
Ўз лутфи билан халқ этибдур они Саттор.

Сўз билгувчидур, матлаби ул модари бечун,
Ҳақ амри била сўзлаюр ул аспи вафодор,-

Ким амри била минган эмиш они Сулаймон,
Елдек югуриб Аспи Жаҳонгири вафодор.

Ким тош егани отимнинг ҳам на ажаб эрмас,
Ичи тўла инжу маржон, гавҳари бор.

Ит бўлди деюб одамга тухмат этадурлар,
Ит бўлгани рост бўлса бу ҳам ростдур, оҳ ёр.

Одамдин пишикбача бўлурму яна, билгил,
Ким рақиблар сўзидур, окила хушёр.

Шаҳриёр деюр, подшоҳим, сўзни эшитгил,
Ўз хонумонин қуварму киши этиб бекор.

Андин сўнг. Шаҳриёр бу сўзларни айди: «Эшитиб эрдингизму, одамдин кучук ва пишак бўлганин. Ул рост бўлса, бул ҳам рост турур. Бу не сўздур, душманнинг сўзи бирла ҳамхонасин чўлга қувдуруб юборурму», - деди эрса, Доробшоҳ еридин сачраб туруб айди: «Менинг ўғлим бўлгайсан», - деб Шаҳриёри Оламнинг бошидин етти мартаба айланиб, юзин юзига қўюб, беҳуш бўлуб йиқилди. Шул он Шаҳриёр отасин юзига гулюб сувин сапди. Доробшоҳ ўзига келди. Еридин туруб Шаҳриёри Оламға бир байт айди:

Шукр, Ҳақға, шодлиғ айёми келди, дўстлар,
Биз муҳибни ҳам висоли жом келди, дўстлар.
Шум рақиблар жабрними қилған ўғлуммусан,
Шукрлиллаҳ, тахтимнинг султони келди, дўстлар.

Неча кунлар билмадим, сан борингни ақлим кетиб,
Шум рақиблар жабрини кўрган манинг ўғлуммисан?!
Билмаин ман қувдуруб, ҳам они саргардон этиб,
Шум рақиблар жабрини кўрган манинг ўғлуммусан?!

Айириб сандин, кўзим, ҳаргиз жаҳонда кўрмадим,
Шум рақиблар бошима савдони солди, билмадим.
Қайси ерда юрганини ман бурунроқбилмадим,
Шум рақиблар жабрини кўрган манинг ўғлуммусан?!

Ман онангдин айириб, ман қайдадурким, во дариг,
Гўйе кулмай очилмай сўлди, кетди, во дариг.
Сизларнинг ҳажринг била ҳам йиғлаб ўтди, во дариг.
Шум рақиблар жабрини кўрган манинг ўғлуммусан?!

Ҳар не қилса ул карамлик, Қодиру Ғаффордур,
Амрина таслим қилмоқ, ўзгаси бекордур,
Шукр қил, Дороб, бу дам, Қодири Саттордур,
Шум рақиблар жабрини кўрган манинг ўғлуммисан?!

Аммо, Шаҳриёри Олам отасининг аёғига бошини қўюб айди: «Маъзур тугинг». Доробшоҳ ҳам ўғлин кучоқлаб, юзларидин бўсалар олиб, тахтға миндуруб айди: «Эмди ихтиёр санда бўлсун», - деди, эрса Шаҳриёри Олам ул икки шумрўйини отларнинг

хуйрукина боғлаб судратди. Ҳар иккисини бир ерда қолдириб ўлтурди. Андин сўнг Шаҳриёри Оламнинг онасини келтуруб, ҳарамхонаға киргузуб, етти кеча-кундуз тўй-томоша қилиб мурод-мақсадларига етдилар. Дўстлар шод, душманлар ғамгин бўлдилар.